

Lunds universitet
Socialhögskolan
Magisterexamen, 15 p
HT-2012

Barn som upplevt våld i nära relation - konstruktioner av barnet i rättsliga dokument.

LUNDS
UNIVERSITET

Författare: Mari Humaloja
Handledare: Lina Ponnert

**Children who have experienced domestic violence
- constructions of the child in legal documents.**

Mari Humaloja

Abstract

The purpose of this qualitative study is to highlight how children are constructed in the legal process when they have experienced domestic violence. This study has a constructionistic approach with presented discourses as a tool for the analysis. The results are based on document studies where 19 investigations and 25 judgments are the empirical source. Materials were obtained from applications made to the Swedish Crime Victim Compensation and Support Authority. The introduction highlights the legal aspects where children who have experienced domestic violence are not suitors. However, there are reasons for increasing the degree of penalty according to law (Brb 29:2 punkt 8) when children are exposed to domestic violence. This is of significant importance as the child's view needs to be elucidated in the legal documents to impose an increased punishment. The theoretical framework of the study is social constructionism, the concepts of care- participatory- and rights discourses and previous research, both national and international. The national research focuses on the symptoms that children show after witnessing domestic violence correlated with the lack of care that exists in homes where violence occurs. International research highlights police work and cooperation with the social services, but primarily the risks that children are exposed to. The results show that children can be neglected by being excluded as witnesses of the violence they experienced. However, children are largely plaintiffs when they are victim of violence themselves, as shown by research in this area. When involved in lawsuits the structure of the interrogations put high demands on the skills of the children. Based on the district court's requirements for credibility, no clear framework or guidance is given during the hearing. Children under questioning testify about violent incidents and how they acted and behaved in relation to this violence. The district court judgment renders children invisible as their presence rarely are mentioned, although children's testimony may be used to support an adult's statements. Primarily it is children with adaptation strategies which they revise as needed. The conclusions of the study show that there is an imbalance between the discourse on children's right to protection and assistance in relation to the discourse on participation. The term child safety needs to be defined and given a proper status in relation to women's safety.

Keywords: domestic violence, crime victim compensation, children's hearings, social constructions, discourse.

**Barn som upplevt våld i nära relation
- konstruktioner av barnet i rättsliga dokument.**

Mari Humaloja

Sammanfattning

Syftet med denna kvalitativa studie är att synliggöra hur barn konstrueras i den rättsliga processen, då de upplevt våld i nära relation. Utifrån syftet har studien en konstruktionistisk ingång med på förhand givna diskurser som verktyg i analysen. Resultatet uppnås genom dokumentstudier där 19 förundersökningar och 25 domar utgör empirin. Detta material inhämtas utifrån de ansökningar som gjorts kring brottskadeersättning hos Brottsoffermyndigheten. Inledningen belyser de juridiska aspekterna då barn som upplevt våld i nära relation inte är målsägande. Det finns dock skäl för straffskärpning enligt Brottsbalken (Brb 29:2 punkt 8) om barn upplevt våld i nära relation. Detta har betydelse eftersom det innebär att barnets position behöver tydliggöras i de rättsliga dokumenten för att en skärpning av straffet ska kunna utmätas. Barnen i detta material är dock i stor utsträckning målsägande då de i linje med forskningen inom området ofta själva varit utsatta för våld. Den teoretiska utgångspunkten består av social konstruktionism, med fokus på begreppen omsorgs-, -delaktighets-, - och rättighetsdiskurs i analysen. Den nationella forskningen som presenteras i studien kretsar kring de symptom som barn uppvisar efter att ha bevittnat våld i nära relation samt belyser sambandet med de omsorgsbrister som föreligger i hem där våld förekommer. Den internationella forskningen belyser främst de risker som barnen utsätts för. Resultatet visar att barn kan osynliggöras genom att inte höras som vittnen till det våld som de upplevt. När barn görs delaktiga i rättsprocessen ställs höga krav på deras kompetens utifrån förhörets struktur. Barn i förhör vittnar om flertalet våldsincidenter och hur de själva agerat och förhållit sig till våldet. Det är barn med framförallt anpassningsstrategier som de reviderar efter behov. I tingsrättens dom osynliggörs barn genom att deras närvaro sällan nämns. När barnen väl hörs kan deras vittnesmål användas som stöd till de vuxnas utsagor. I studiens slutdiskussion konstateras att det råder en obalans i spänningsfältet mellan diskursen om barns rätt till skydd och stöd, i relation till delaktighetsdiskursen. Begreppet barnfrid behöver definieras och ges en adekvat status i relation till kvinnofrid.

Nyckelord: våld i nära relation, brottskadeersättning, barnförhör, sociala konstruktioner, diskurs.

FÖRORD

Under examensarbetet har mina kollegor på socialtjänsten i Hedemora fått stå ut med mitt ensidiga fokus under hela hösten, tack kollegor!

Tack Emil som lagt ned tid på genomläsning och värdefulla reflektioner trots att det kan finnas mer givande saker att göra på fritiden.

Tack Petra som varit en klippa med tålmod, grafiska figurer och datakunskaper!

Jag har även fått ovärderlig hjälp av Michael och min morbror Per med uppsatsens abstract, tack!

Mest tack går dock till min handledare Lina som tålmodigt och konstruktivt ledsagat mig genom processen. Dina synpunkter och din vägledning har varit värdefull!

Fagersta 2013-01-27

Mari Humaloja

Innehållsförteckning

INLEDNING	6
Problemformulering	7
Syfte	9
Frågeställningar	9
Avgränsningar	9
Disposition	9
Begreppsdefinitioner	10
JURIDISK BAKGRUND	11
Barn som upplever våld	11
Barnets bästa som utgångspunkt	12
TIDIGARE FORSKNING	13
Internationella studier om barn som upplevt våld	13
Svenska studier om barn som upplevt våld	15
Studier av texter om barn som upplevt våld	16
Den här studiens position i relation till forskningen	17
METOD	18
Forskningsansats och perspektivval	18
Etik och urval	19
Barnets position	21
Brotten	22
Förförståelse	22
Validitet och reliabilitet	23
Generaliserbarhet	23
TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	24
Sociala konstruktioner	24
Diskurser som verktyg	25
Praktikernas makt	26

Analysschema	26
Teori och metoddiskussion	27
ANALYS OCH RESULTAT	28
Barn som skyddar	29
Barn som aktivt söker upp våldet	29
Barn som ska stoppa våldet	30
Barn som anpassar sig	31
Barn som ger omsorg	31
Barn som verktyg	32
Barn som stöd	32
Barn som vapen eller sköld	32
Barnet som ställföreträdande vuxen	33
Barn som upplevt "bråk"	33
Barn som är kompetenta	35
Osäkra barn	35
Barn som alternativ till vuxnas utsagor	37
Barn som offer för omsorgsbrister	39
Oskyddade barn	39
Osynliga barn	42
Konstruktioner och dess konsekvenser	43
Konstruktioner	43
Konsekvenser	44
SLUTDISKUSSION	47
KÄLLFÖRTECKNING	51

Inledning

Barns upplevelser av våld i hemmet kan skada deras utveckling, vilket tar sig uttryck på olika sätt. Barn uppvisar ofta liknande symtom som sina mammor och diagnosticeras inte sällan med posttraumatiskt stressyndrom. Barnen är också särskilt utsatta utifrån mammans utsatthet. Mödrar som diagnosticeras med posttraumatiskt stressyndrom förlorar förmågan att relatera till andra vilket innebär att de själva inte kan erbjuda barnen ett tryggt anknytningssystem. Ett annat dilemma är att mödrar själva beskriver sig i positiva termer och uttrycker att de klarat att fungera som mamma, trots våldet (Almqvist & Broberg, 2004). Forskning visar att barns fortsatta utveckling och återhämtning är starkt knuten till moderns omsorgsförmåga som i sin tur beror på vilket stöd modern får och hur modern själv hanterar sitt trauma (Almqvist & Broberg, 2004; Eriksson, 2007). Det betyder att barnen är beroende av, att modern har insikt kring barnens behov, och tar emot stöd och hjälp. Detta för att i sin tur kunna vara till stöd och hjälp för sitt barn. Juridiskt sett finns samma beroendeförhållande då barnets rätt till brottsskadeersättning grundas på att modern klarar en rättsprocess för att sedan som vårdnadshavare kunna söka brottsskadeersättning till barnet.

Rädda Barnen uppskattar att vart tionde barn i Sverige är med om att deras mamma misshandlas. I familjer där mamman misshandlas blir ofta även barnen slagna. Detta samband finns det stöd för i både internationella och nationella studier (Almqvist & Broberg, 2004; Arnell & Ekbom, 2010; Eriksson, 2007; Goddard & Bedi, 2009; Miller m.fl., 2011). Dessutom hävdar Faller (2003) i sin amerikanska studie, att 25 % av offren för misshandel, själva slår sina barn. Detta påtalar även Eriksson (2007) och Almqvist och Broberg (2004) dock utan att hänvisa till någon tydlig statistik kring svenska förhållanden. Trots detta kan barn osynliggöras i rättsprocessen kring våld i nära relation då det är våldet mellan de vuxna som är centralt. Då barn inte kan betraktas som målsägande när de upplevt våld i nära relation blir deras ställning i rätten, om de nämns, som vittne.

Polisen har skyldighet att synliggöra barn genom att anmäla oro enligt 14 kap. 1 § SoL till socialtjänsten då de möter barn som upplevt våld i nära relation. I internationella studier, liksom i svenska, problematiseras dock bristen på överföring

av information kring barnet mellan polismyndighet och socialtjänst (Arnell & Ekbohm, 2010; Miller m.fl.,2011). Amerikanska studier visar att socialtjänsten är mer benägen att göra adekvata riskbedömningar, leverera en högre kvalitet på utredningen liksom bevilja insatser, om polisen varit involverad i ärendet (Miller m.fl.,2011). Det kan därför vara avgörande för barnet hur polisen hanterar situationen och hur de förmår att se barnets utsatthet. Vid uttryckning orsakad av våld i hemmet försöker polisen oftast att lugna ned föräldrarnas situation vilket innebär att de sällan talar med barnen om läget. Det i sin tur bidrar till ett osynliggörande av barnen (Eriksson, 2007).

Problemformulering

Barn som upplevt våld i nära relation har länge stått utanför rättsprocessen till följd av att de inte kan bli målsägande. Barn har ingen straffrättslig status som brottsoffer när de upplevt våld i hemmet, eftersom våldet är riktat gentemot den andre föräldern. Det innebär att barn i dessa situationer rent juridiskt inte betraktas som brottsoffer. Sedan år 2006 har barn däremot möjlighet att få brottsskadeersättning av Brottsoffermyndigheten och betraktas i det sammanhanget som offer för brott (Nordborg, 2006).

Om en ansökan om brottsskadeersättning (4 a § brottsskadelagen) kommer till Brottsoffermyndigheten begär de ut *domen* som underlag för ersättningsbedömning. Om barnet inte omnämns i domen behöver Brottsoffermyndigheten begära in *polisens förundersökning* för att få information om var barnet befann sig under det pågående våldet. Det innebär att både tingsrätt och polis bär ansvar för att barnets position finns återgiven i de rättsliga dokumenten för att barnet ska ha möjlighet till brottsskadeersättning. Då barnet inte är målsägande i förundersökningen innebär det att ett barnperspektiv behöver finnas med under hela rättsprocessen utan att barnet är i fokus. Beskrivningarna av barnet kan också få betydelse för huruvida en straffskärpning kan ske gentemot förövaren med hänsyn till barnets utsatthet. Enligt Brottsbalken (Brb 29:2 punkt 8) finns det nämligen grund för en straffskärpning om "*brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person*". Syftet med straffskärpningsgrunden är just att synliggöra barn som upplevt våld i nära relation. Det innebär att domstolen själva kan beakta

straffskärpningsgrunder oavsett om åklagare har åberopat dessa. Utifrån riktlinjer i åklagarens handbok vid övergrepp mot barn (2012), är det dock önskvärt om åklagare redan i gärningspåståendet explicit anger om någon särskild straffskärpningsgrund görs gällande (ibid.). Barnen är utifrån det helt beroende av vuxna språkrör för att synliggöras och straffskärpningsgrunden ska verka för att stärka barnets position (Eriksson, 2007). Socialstyrelsen (2005) föreslår även att förhørsledaren åläggs att fråga den misstänkte under förhöret hur denna gjort eller vilka åtgärder som vidtagits för att skydda barnet från våldet. På så vis skulle straffskärpningsgrunden aktualiseras i varje ärende (ibid.).

Sedan rätten till brottsskadeersättning trädde i kraft har ca 650 barn fått ersättning från Brottsoffermyndigheten medan ca 500 har fått avslag, vilket motsvarar ca 44 %. Detta är siffror från Brottsoffermyndighetens årsredovisning 2011 kring brottsskadeersättningen. Liksom Nordborg (2006) problematiserat finns det flertalet svårigheter med bevisföringen då det krävs dokumentation av barnets upplevelser i de rättsliga dokumenten (ibid.). Utifrån bristen på dokumentation i de ansökningar som kommer in kan även Brottsoffermyndigheten (2011) ifrågasätta om straffskärpningsgrunden används av åklagare och domstol, vilket Regeringen gett dem ett uppdrag att synliggöra (Justitiedepartementet, 2011).

BUDGETÅR	ANTAL INKOMNA /PRÖVADE/BIFALLNA ANSÖKNINGAR	SAMMANLAGD UTBETALD ERSÄTTNING KR	GENOMSnittlig UTBETALD ERSÄTTNING KR
2007	235 / 187 / 80	540 000	6 750
2008	272 / 269 / 132	945 000	7 159
2009	239 / 266 / 157	1 225 000	7 803
2010	222 / 221 / 118	910 000	7 712
2011	237 / 234 / 162	1 395 000	8 611

Källa: BrOM:s årsredovisning 2011.

Vilka bilder av barn som framträder i förundersökningsprotokoll och i domar har därmed avgörande betydelse både barnets framtida möjligheter att få brottsskadeersättning och för domstolens möjlighet att utdöma en straffskärpning, med hänvisning till barnet. För att barnens rättigheter ska kunna tillvaratas behöver de därmed synliggöras i de rättsliga dokumenten.

Syfte

Syftet med studien är att synliggöra hur barn konstrueras i den rättsliga processen, då barn upplevt våld i nära relation.

Frågeställningar

- I. Vilka bilder av barn framträder i polisens förundersökningar?
- II. Vilka bilder av barn framträder i tingsrättens domar?
- III. Finns det skillnader mellan hur barnen framställs i domar och förundersökningar och hur kan detta i sådana fall förstås?
- IV. Vad innebär den framträdande konstruktionen för barnet och vilka är dess konsekvenser?

Avgränsningar

Empirin bygger enbart på de barn vars vårdnadshavare som har vänt sig till polisen och sedermera ansökt om brottsskadeersättning hos Brottsoffermyndigheten. Det är en minoritetsgrupp med tanke på hur många barn som årligen upplever våld i nära relation. Det innebär att de barn som är representerade i studien har vårdnadshavare som egentligen inte är representativa för hela gruppen barn som upplevt våld i nära relation. Det kan också innebära att materialet innehåller mer information kring barnen än vad som annars är fallet om empirin skulle inhämtats ometodiskt, direkt hos polisen. Utifrån studiens syfte och frågeställningar har detta dock ingen inverkan på resultatet då studien fokuserar på hur barn konstrueras i de rättsliga dokumenten. Det behöver också understrykas att studien inte fokuserar på att problematisera det rent juridiska området kring rättsprocessen även om det är omöjligt att inte beröra det. Empirin bygger på ansökningar om brottsskadeersättning gjorda i två svenska län mellan åren 2006-2011.

Disposition

Studien kommer att presenteras genom att först definiera och klargöra några begrepp som är återkommande i texten. Sedan finns ett avsnitt som presenterar tidigare forskning, både internationell och svensk. Det finns även en redogörelse för tidigare studier av texter med diskursanalys och social konstruktionistisk grund som presenteras i avsnittet. Den juridiska bakgrunden återges i det efterföljande avsnittet. Sedan finns en beskrivning av tillvägagångssättet. Studien har genomförts metodiskt

med ett strategiskt urval och utifrån etiska överväganden. Teoretiska utgångspunkter utgör ett eget kapitel och fokuserar på sociala konstruktioner. Analys och resultat presenteras integrerat utifrån förundersökningarna och domarna. I slutet av analysavsnittet renodlas analysen än mer under rubriken konstruktioner och dess konsekvenser. Studien avslutas med en sammanfattande slutdiskussion och en källförteckning.

Begreppsdefinitioner

Barn som upplevt våld innefattar alla barn 0-18 år som hört eller sett sina föräldrar använda sig av våldshandlingar i syfte att skada eller skrämja den andre. Det finns andra begreppsdefinitioner som ex. bevittnat våld men det kan ge en felaktig bild av att barnet ifråga måste ha sett händelsen för att lida men, utifrån det är "uppleva" ett bättre ordval (Eriksson, 2007).

Barn som upplevt våld i hemmet har inte en självskriven roll som *brottsoffer* i juridisk mening. För att vara brottsoffer behöver man först ha varit utsatt för ett brott. Att utsätta sitt barn för att uppleva våld i nära relation är inte brottsligt, enligt svensk lag. Barn som upplevt våld i nära relation får dock brottsofferstatus i socialtjänstlagen utifrån den inverkan som våldet har på barnets utveckling och det behov av stödinsatser som följer med traumat, då barn skadas av våldet. Barn kan alltså inte bli målsägande i en eventuell efterföljande rättsprocess som sker utifrån våldet som ägt rum. Det innebär att barnet inte har något eget ombud som fokuserar på barnets rättigheter under processen.

I den här studien kommer våldet som äger rum benämnas som *pappas eller sambos våld mot mamma*. Detta för att det ser ut så i studiens material, där barnens pappa är ansvarig för våldet i ca hälften av fallen medan moderns sambo bär ansvarig för våldet i de övriga.

Det är omöjligt att göra en studie om barn som upplevt våld i nära relation utan att nämna *barnrättsperspektivet*. Barnrättsperspektiv innebär, enligt regeringens skrivelse (2001), att ta hänsyn till de mänskliga rättigheter som barn har och att säkerställa barnets rättigheter i åtgärder eller vid beslut som rör barn. Ett barnrättsperspektiv genomsyrar en verksamhet när barnets fulla människovärde och integritet respekteras. När barnets utveckling samt rätt till liv och hälsa beaktas. När barnets bästa, både på lång och kort sikt, uppmärksammas och övervägs i alla beslut

som berör dem direkt eller indirekt. När barnet får möjlighet att säga sin mening och får den respekterad (ibid.).

I den här studien är empirin analyserad utifrån en omsorgsdiskurs, delaktighetsdiskurs och rättighetsdiskurs som presenteras mer utförligt i teoridelen. *Diskurser* kan sägas representera ett bestämt sätt att tala om och uppfatta den sociala världen (Winther-Jørgensen och Phillips, 2010).

Juridisk bakgrund

Barn som upplever våld

Utgångspunkten i polisens förundersökningar vilar på mannens våld mot kvinnan. Straffskärpningslagen ställer dock krav på dokumentation kring barnen, då de upplevt våld i hemmet. Lagen om straffskärpning infördes just för att synliggöra barnen som drabbas av våldet då de saknar en juridisk status (Nordborg, 2006). Det är viktigt att lyfta fram att 50 % av våldsutövarna även har utövat våld mot barnen i familjen. Det innebär att dessa barn är utsatta för stora brister i omsorgen, både fysiskt och psykiskt (Eriksson, 2007).

Sverige är det första landet i världen som förbjöd aga, våld i uppfostringsyfte, vilket skedde 1979. De nordiska länderna följde efter liksom ytterligare några europeiska länder. I vissa länder kan våldsutövaren fällas för psykisk misshandel av barnet, när barnet upplevt våld i nära relation, även om landet istället accepterar aga. Det är möjligtvis en följd effekt av det forskare hävdar, nämligen att barnets utsatthet gällande våld i nära relation kan vara värre, än att själv bli slagen. Nya Zeeland gjorde barnet till målsägande på ett tydligt sätt 1995. Att utöva våld mot någon som barnet var beroende av medan barnet såg eller hörde, eller riskerade att se och höra, blev ett brott också mot barnet. Brottsoffermyndigheten har framhållit den lösningen i flera remissvar som den bästa ur ett barn- och brottsofferperspektiv. Att redan risken för att barn ska se eller höra våldet borde också bidra till lättnader i bevishänseende (Nordborg, 2006). Brodén (2010) föreslår i en motion till riksdagen att en lagändring inom området behöver övervägas för att barn ska få straffrättslig status då de upplevt våld i nära relation. Detta skulle möjliggöra att barnet själv kan anmäla brottet som begås mot honom eller henne vilket idag är omöjligt. Brodén (2010) hävdar att detta skulle underlätta för barn då många personer som utsätts för

våld av sin partner, av olika anledningar, väljer att fortsätta relationen. I den situationen har barnet inte någon möjlighet att påverka en utredning om brott då barnet är i beroendeställning till sin vårdnadshavare (ibid.). Om barnet ges en straffrättslig status kan barnet höras även om barnets vårdnadshavare motsätter sig detta. Målsägandestatus ger barnet rätt till en särskild företrädare som bevakar barnets rättsliga intressen. För barnet och för samhället skulle en sådan möjlighet tydligt markera vad som är rätt och fel men även syfta till att ge barnet upprättelse (Brodén, 2010; Nordborg, 2006).

Rätten till brottsskadeersättning för barn som upplevt våld i nära relation är ny sedan 2006. Brottsoffermyndigheten arbetar med att sammanställa statistik och informera åklagare och polis om vilka krav det ställer på förundersökningen. I SOU (2012:26) konstateras dock att vare sig brottskadelagen eller straffskärpningslagen har bidragit till att uppmärksamma barnen i någon större utsträckning.

I åklagarens direktiv gällande våld i nära relation finns det möjlighet att beakta barnperspektivet vid straffmätningen. Det behöver dokumenteras att barnet varit närvarande vid brottet med några enkla uppgifter om vad som skett. Enligt direktiven i åklagarens handbok (2012) sker det bäst genom att polis i sitt PM dokumenterar att barn varit närvarande samt ställer några korta frågor; "Vad heter du? Vad är det som har hänt? Har någon gjort dig illa? Kan jag hjälpa dig med något?" Enligt uppgifter i direktiven ska inte något formellt förhör med barnet hållas. Åklagaren bör se till att barnets uppgifter blir processmaterial vid kommande rättegång, t ex genom att kalla rapporterade polis som vittne. Åklagaren ska redan i gärningspåståendet ange om någon särskild straffskärpningsgrund, är aktuell (ibid.).

Barnets bästa som utgångspunkt

Barnkommittén (i Enell, 2009:26) utförde på uppdrag av staten en utredning kring begreppet barnets bästa och kommittén tolkade att begreppet innebär att,

- avgöra barnets bästa utifrån bedömningar som vilar på vetenskap, beprövade erfarenheter och barnets egen uppfattning.

Detta innebär, enligt Barnkommittén, att barnets bästa ska tolkas utifrån både ett objektivet perspektiv, det man vet om barn genom forskning och erfarenhet samt ett

subjektivt perspektiv, vad barnet själv framför. Barns bästa kan inte antas vara detsamma för alla barn utan måste bedömas utifrån barnets sociala, kulturella och ekonomiska kontext (Enell, 2009). Shier (2001) har genom en modell definierat olika nivåer av delaktighet, dessa nivåer går från att vuxna lyssnar på barn till att barnet delar makt och ansvar vid beslutsfattande. Det innebär att:

- 1] Vuxna lyssnar till barn och möjliggör att de får komma till tals, som informanter;
- 2] Vuxna ger barn stöd i att uttrycka sina åsikter genom olika metoder och aktiviteter.
- 3] Hänsyn tas till barns åsikter genom att de beaktas i beslutsprocessen.
- 4] Barn är delaktiga i beslutsprocesser genom att det finns ett förfarande som möjliggör ett deltagande liksom ett policykrav på att barn involveras.
- 5] Barn delar makt och ansvar vid beslutsfattande genom att ges inflytande.

Vad som kan anses vara en lämplig nivå för delaktighet utgår ifrån principen om barnets bästa, liksom hur barnet påverkas av beslutet samt graden av delaktighet. Det som även avgör, förutom ärendets karaktär, är barnets utsatthet. Slutligen ska barnets synpunkter tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad (Enell,2009).

I åklagardirektiven (2012) framkommer att det är omständigheterna i det enskilda fallet som ska avgöra huruvida barn ska höras vid en brottsmisstanke som rör den andra föräldern. Beslutet om att höra barnet bör dock fattas med beaktande av vad som är bäst för barnet och det bedöms, redan i direktiven, som tveksamt om ett barn ska behöva höras i bevissyfte mot en förälder. Om barnet dock uttryckt en tydlig vilja att bidra med information kan detta utgöra skäl att höra barnet utifrån barnets ålder och mognad. Även brottets svårhetsgrad kan ibland få betydelse vid den samlade bedömningen av om ett barn ska höras som vittne (ibid.).

Tidigare forskning

Internationella studier om barn som upplevt våld

Internationellt så började forskningen kring effekterna av att växa upp med våld i hemmet under tidigt 80-tal (Goddard & Bedi, 2009). I norden var danska Else

Christensen (*Vold ties ikke ihjel*, 1984) tidig med att publicera sitt arbete kring barn och unga som upplever våld i familjen. Samtidigt har flera nordiska länder följt efter, men det är de våldsutsatta kvinnorna som varit i fokus och inte barnen (Eriksson, 2007).

Den kunskap som finns om barn som lever med våld i familjen är relativt ny och har ännu inte implementerats vid utbildningsinstitutioner eller etablerats fullt ut i yrkesmiljöer (Eriksson, 2007; Fantuzzo m.fl, 2007; Perez-Trujillo & Ross, 2008). Brittiska studier visar att familjer som aktualiseras utifrån våld i nära relation, sällan eller aldrig, erhåller något stöd från socialtjänsten om det saknas tidigare kännedom om familjen (Miller m.fl. 2011). Faller (2003) konstaterar i sin amerikanska studie att ju längre en familj är aktuell på socialtjänsten, desto mer troligt är det att våld i nära relation kommer att identifieras som ett bekymmer i familjen. Barn hamnar mitt i våldet och kan komma att skadas, både fysiskt och psykiskt. De kan användas som verktyg i konflikten eller i misshandeln, av en förälder, på sätt som är skadligt (ibid). Faller (2003) liksom Fantuzzo m.fl (2007) menar att det kan vara svårt att dra några riktiga slutsatser om våldets konsekvenser för barnen då omsorgsbrister överlag förkommer i dessa familjer, vilket ökar utsattheten än mer. Det innebär att det kan vara svårt att avgöra om barnens symtom härrör ur de grundläggande omsorgsbristerna eller utifrån våldet i sig (ibid.).

Amerikanska studier visar att polisens förhållningssätt gällande mäns våld mot kvinnor påverkar graden av det omhändertagande som kvinnor upplever efter att ha rapporterat om misshandel. Studien visar att polisen i mindre grad vill straffbelägga män som misshandlar sina kvinnor utan att vara påverkade av alkohol och/eller narkotika utan tänker istället i termer av behandling (Logan m.fl., 2006). Polisen i både USA och Australien tenderar också att behandla brott gällande våld i nära relation som mindre allvarligt än det våld som sker utifrån andra konstellationer (Logan m.fl., 2006; Perez-Trujillo & Ross, 2008). Australiensiska studier har visat att polisen tenderar att anhålla den misstänkte i mindre grad när våldet skett i relation till en partner (Perez-Trujillo & Ross, 2008). Det behöver också förtydligas i anmälningsskyldigheten till socialtjänsten, vad polisen förväntas att dokumentera och när barn kan vara i behov av stöd från socialtjänsten. När information om barnet utelämnas i polisens anmälan till socialtjänsten tolkas detta

som ett uttryck för att polisen begränsar sin insats till de vuxna inblandade (Miller m.fl.,2011;Perez-Trujillo, 2008). Dock finns det amerikanska studier som visar att polisen är mer benägen att frihetsberöva våldsutövaren om det finns barn i familjen som bevittnat våldet (Fantuzzo m.fl.,2007). Om polisens utredning endast gäller våld mot kvinnan, och barnet saknar målsägandestatus, tenderar polisens och socialtjänstens samarbete att ebba ut (Miller m.fl.,2011). Miller m.fl. (2011) konstaterar att det i engelska studier påvisats ett tydligt samband mellan våld i nära relation och barn som dör i hemmet till följd av yttre våld. Goddard och Bedi (2010) pekar också på riskerna som barn utsätts för när de hamnar mitt i våldet. De har också sett att flera studier pekar på att det finns ett samband mellan våld i nära relation och förekomsten av sexuella övergrepp mot barn (ibid.).

Svenska studier om barn som upplevt våld

Svenska forskare belyser hur barn som upplevt våld ofta kan osynliggöras (Eriksson,2007). Det blir även ett bekymmer när kunskap om våld och våldets konsekvenser saknas hos dem som ska hjälpa barnen, med utgångspunkt i barnens verklighet, och med hänsyn till barnets bristfälliga möjligheter att själva kunna berätta om livssituationen. Samhällets synsätt sätter därmed rammar och hjälper till att bland annat definiera hur vuxna ska förhålla sig till barn och vad som förväntas att vuxna samtalar med barn om (Eriksson,2007). Barn kan ha ett stort behov av att få tala om det som hänt, för att kunna förstå och hitta sätt att hantera sin situation (Almkvist & Broberg, 2004, Arnell & Ekbohm, 2010 , Eriksson m.fl.,2007). I ett samtal med barn om våld är det viktigt att benämna våldet, som just våld, istället för att använda ord som "bråk" eller "gräl". Detta för att giltiggöra barnets upplevelse men även för att barnets mamma ska förstå barnets utsatthet (Arnell & Ekbohm, 2010;Eriksson, 2007). Holmberg och Enander (2011) konstaterar att det är sällan som misshandlade kvinnor ser sig själva som misshandlade vilket innebär att det blir lika svårt för barnet att förstå vad det är som hänt. Utifrån att kvinnan inte ser sig själv som misshandlad så är det troligt att inte heller förövaren upplever att han använt våld (ibid.). Socialstyrelsen (2005) lyfter att barn kan komma att stå ensamma med sin verklighetsuppfattning om föräldrarna inte förmår att bekräfta barnet i sina upplevelser. Barn som upplever våld i nära relation är också barn där forskare kan se ett omvänt samspelsmönster i relationen till modern då barnen inte sällan är de som

skyddar och ger omsorg till en misshandlad mamma. Det blir ett tvångsmässigt omvårdande då barnens behov av närhet till en förälder endast kan tillfredsställas genom att barnet tar hand om sin mamma (Almqvist & Broberg, 2004). Enligt Christianson (2002), professor i psykologi, kan barn minnas i detalj när det är smärtsamma och traumatiska upplevelser. En stark stress och hysterisk rädsla kan bidra till en god minnesbild av det som skett. Däremot är det verbala utbytet i interaktioner viktigt om än inte nödvändigt för att etablera minnen och när föräldrarna är orsaken till traumat är barnets möjligheter att bearbeta minnena betydligt sämre (ibid.). Barnen, enligt Christianson (2002), saknar anknytningsstrategier att reglera rädsla då de alltid är rädd och behöver vara beredda på att det kan bli våldsamt i relationen mellan mamma och pappa. När det är föräldrarnas beteende som skrämmer barnet, en pappa som slår och en mamma som lever i rädsla, utvecklar inte sällan barnet kontaktstörningar (ibid.).

Studier av texter om barn som upplevt våld

Forskare i Australien (Goddard & Bedi, 2009) har liksom svenska forskare (Eriksson, 2007) konstaterat att barns upplevelser av våld i hemmet tenderar att osynliggöras genom inadekvata beskrivningar och missvisande definitioner av våldet. Det finns enligt forskare en etablerad omsorgsdiskurs som hjälper till att tysta barns röster i syfte att inte orsaka dem ytterligare skada (Eriksson, 2007; Goddard & Bedi, 2009). Flera svenska forskare har problematiserat de rådande diskurserna inom området och ställer inte sällan diskursen om barns rätt till skydd, omsorgsdiskursen i opposition till delaktighetsdiskursen, barns rätt att komma till tals (Eriksson, 2007; Röbbäck, 2011).

Röbbäcks (2011) artikel om barn i umgängestvister syftar till att belysa hur tingsrätten argumenterar i verkställighetsdomar utifrån Föräldrabalkens bestämmelser då bedömningen kring barns bästa ska vara avgörande i familjerättsliga mål. Artikeln är en litteraturstudie där Röbbäck (2011) först gör en innehållsanalys och redovisar resultatet för att sedan använda sig av text och diskursanalytiska metoder. Röbbäcks (2011) avsikt är att öka förståelsen av juridiska dokument som sociala diskurser eller konstruktioner. Materialet indelas i kategorier kring hur barn synliggörs vilket är delaktighetsdiskursen och om det finns någon argumentation kring risker för barnet i en omsorgsdiskurs. Det är den vuxne som ges

tolkningsföreträdare inom omsorgsdiskursen. Delaktighet handlar om beskrivningen av barnets sociala position, kompetens och möjlighet att komma till tals. Rättighetsdiskursen fokuserar i sin tur både på barns delaktighet och på barns rätt till skydd. Den ser barnet som medborgare och därmed subjekt. Det är spänningen mellan barns delaktighet och barns behov av omsorg och skydd som blir av intresse att studera (Röbäck, 2011).

Urek (2005) har i sin fallstudie använt social konstruktionism som ett sätt att beskriva hur socialtjänst och rättsväsendet konstruerar bilden av en olämplig moder. Urek (2005) ifrågasätter texternas objektivitet genom en narrativ teori med social konstruktionistisk grund där hon valt att studera moralisering, karaktärisering, fakta konstruktioner och kategoriseringar. Studien beskriver hur den sociala verkligheten skapas i samspel med andra och hur konstruktioner byggs upp genom interaktion som ex förhandling och tolkningar. Den kollektiva konstruktionen dokumenteras vilket innebär att organisationens ramar utgör en viktig del i det som ska studeras. Mot den bakgrunden är den rådande diskursen även ett maktmedel då det skrivna ordet förblir den giltiga konstruktionen (ibid).

Den här studiens position i relation till forskningen

Den svenska forskningen inom området barn som upplevt våld lyfter ofta fram barnens behov av stöd. Forskningen inriktar sig i stora drag på barnens upplevelse och utvärderingar av olika stödinsatser. Det forskas även kring våld i nära relation inom det familjerättsliga området och inte sällan utifrån ett genusperspektiv. Den här studien kanske inte skiljer så mycket från det som tidigare gjorts inom området då barns upplevelse av våld är en central del. Barnen i den här studien beskrivs som offer för omsorgsbrister men även som aktörer med strategier för att hantera våldet. Studien fokuserar i korthet på konstruktionerna av barn i de rättsliga dokumenten och dess konsekvenser. Barn behöver synliggöras för att deras rättigheter ska kunna tillvaratas samtidigt som deras delaktighet kan hindras av omsorgsdiskursen. Även kopplingen mellan polisens förhör och barnens tillförlitlighet i domarna berörs liksom de olika krav som ställs på barnen i rättsprocessen.

Metod

Forskningsansats och perspektivval

Ett centralt och omdiskuterat vetenskapsfilosofiskt problem inom samhällsforskning är vad forskningen ska kunna uttala sig om. Den här studien betraktar relationen mellan aktörer och den rådande diskursen som ett socialt system, vilket även Gilje och Grimen (1996) förespråkar. Rättsprocessen blir någonting mer än summan av dess individer, då de ingår i ett socialt system som påverkar och formar dem. De framträdande konstruktionerna är därför produkter av sociala system, där individerna inte kan betraktas som opåverkade av den kultur som de befinner sig i. Grundstenarna är inte individer utan lagar, förordningar, praxis och rutiner. Studien har därför avsikt att analysera vilka konstruktioner och resurser som ryms inom de rättsliga dokumenten samt kunna uttala sig om dess möjliga konsekvenser.

Studiens etnometodologiska utgångspunkt är att människor skapar en egen ordning och möjliggör därför den sociala verkligheten. Individen uppfattar mönster och tolkar därför omvärlden som sammanhängande och utifrån den grunden kan ramverk byggas upp för meningsskapande från vilken situationer i vardagen hanteras (Börjesson & Palmblad, 2007). Studiens etnometodologiska och induktiva ansats är att låta empirin styra över vad som är relevant, vilka bilder som framträder inom empirins ramar. Etnometodologin i denna studie undersöker därför hur konstruktioner av barn, organiseras och skapas, genom språk och interaktion i vardagsprocesser (ibid.). Liksom Winther - Jørgensen och Phillips (2010) förespråkar så analyseras människors samtal som uttryck för en värld som aktörerna skapar. Allting som är på ett visst sätt, kunde ha varit annorlunda och ingenting är på förhand givet. Detta innebär dock inte att den fysiska verkligheten inte finns, det gör den, men den innehåller inte någon egen betydelse, utan det är något som tillskrivs den (ibid.; Thomassen, 2007).

Epistemologin berör själva kunskapen i sig, om vad vi kan och bör söka kunskap om. Hur kunskapen bör sökas och i vilken mån kunskapen är beroende av sociala förhållanden och forskarens position men även perspektiv. Genom att utveckla grunden för kunskapsproduktionen och samtidigt redogöra för hur det gått till kan studien tydligt tala om vad den har för avsikt att säga något om och utifrån vilka regler (Kvale, 1997; Winther- Jørgensen & Phillips, 2010). Kunskapsteoretiskt

har denna studie en riktning mot relativismen då kunskapen ses som kontext, perspektiv, - och teoriberoende då studien grundas på socialkonstruktionismen (Donaldson m.fl. 2008; Jönson, 2010; Meeuwisse m.fl., 2008). Det innebär att studien har en hermeneutisk framtoning och söker därmed inte kunskap i form av absoluta sanningar utan gör snarare anspråk på att tolka och förstå empirin utifrån ett socialkonstruktionistiskt perspektiv (Gilje & Grimen, 1996; Meeuwisse m.fl., 2008).

Etik och urval

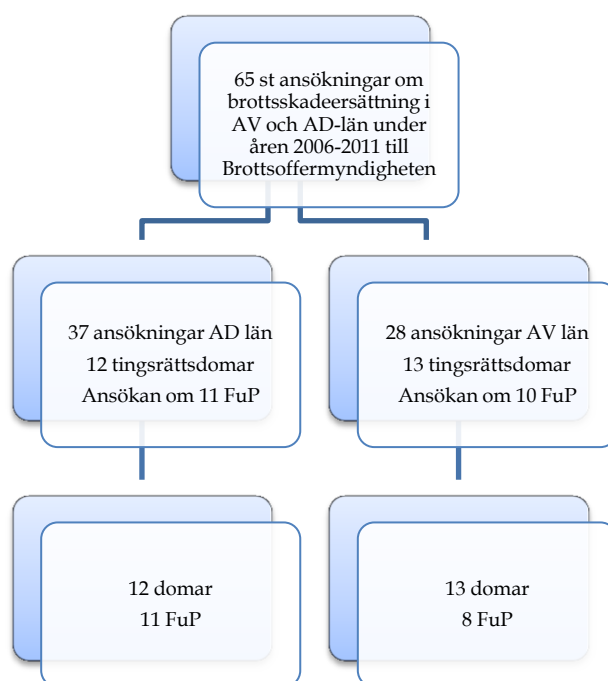
Målgruppen för studien är barn under 18 år som upplevt våld i nära relation, men empirin kommer att inhämtas strategiskt via polisens förundersökningar och rättsdomar. Donaldson m.fl. (2008) lyfter svårigheten med att hantera ett litet urval utifrån validitetsaspekten och det behöver därför finnas en bredd i materialet. Den här studien har inga kvantitativa aspekter utan syftar till att undersöka hur barns roll konstrueras i det material som produceras inom rättsprocessen. Urvalet sker utifrån de ansökningar om brottsskadeersättning som kommit Brottsoffermyndigheten tillhanda. Utifrån statistiken finns det dock skäl att fundera kring hur urvalet av materialet sker. Då Brottsoffermyndigheten avslår mer än hälften av ansökningarna utifrån avsaknad av dokumentation kring barnet (Nordborg, 2006) behöver i första skedet urvalet ske bland de ansökningar som beviljas ersättning. Det innebär att barns rättigheter inte tillvaratas i den utsträckningen att urvalet kan ske ur den totala mängden ansökningar. Att genomföra en studie enbart på ett material som inte inkluderar utsagor kring barnet skulle dock inte fungera, utifrån studiens syfte och frågeställningar. Utifrån behovet att avgränsa studien har två län valts ut, barn 0-18 år, samt ansökningar inkomna mellan åren 2006-2011. En begäran om forskarsekretess vid Brottsoffermyndigheten har beviljats och 65 ansökningar lämnats ut. All data som kan användas för att identifiera personer i materialet har avidentifierats, utifrån ett etiskt perspektiv, liksom Donaldson m.fl. (2008) förespråkar. Även länen har därför avidentifierats och benämns som AD,- och AV-län, för att inte lämna några geografiska fakta. De två län som studeras är förhållandevis lika gällande befolkningsmängden, ca 250 000 personer. Då syftet med studien är att beskriva konstruktioner av barnen kommer inget ärende att belysas i detalj utan fokus är på hur konstruktionerna manifesteras i materialet.

Materialet från Brottsoffermyndigheten består av 28 ansökningar från AV län,

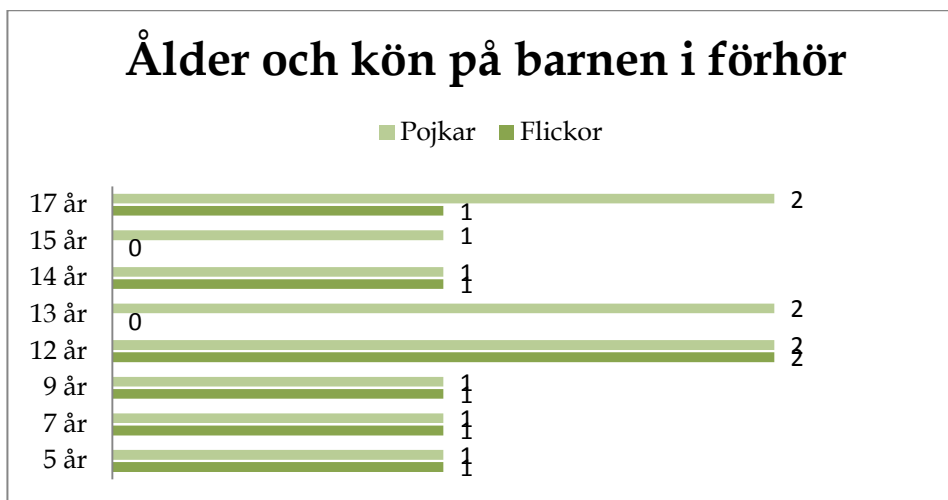
i AD län var motsvarande siffra 37 ansökningar.

I AV län fick 7 ansökningar avslag. Inom målgruppen var det 12 flickor och 15 pojkar i åldern 3-18 år, och en vuxen. Barnen fanns i 15 familjer där 13 domar från tingsrätten begärdes ut. För att begränsa studiens omfattning begärdes 10 förundersökningar ut hos Polismyndigheten. Polisen i AV län lämnade sedan ut 8 förundersökningsprotokoll där 18 barn var aktuella medan avslag lämnades på utlämnandet av två förundersökningar då åtal inte hade väckts.

I AD län var 37 ansökningar om brottsskadeersättning gjorda under åren 2006-2011 för barn som bevittnat våld. Av dessa fick 14 avslag eller avvisades. Inom målgruppen för studien var det 19 flickor och 12 pojkar i åldern 2-18 år, två ansökningar avvisades då ena ungdomen var över 18 år vid brottstillfället, en ansökan innehöll ett gammalt brott och resterande var en syskonskara där brott inte gick att styrka. Utifrån brottfallet på två förundersökningar begärdes 11 förundersökningar ut i AD- län utifrån risken för avslag även i detta län. Polisen i AD län lämnade dock ut samtliga 11 förundersökningsprotokoll där 21 barn var aktuella. Totalt består materialet från AD län av 13 familjer, 27 barn, där det fanns 12 domar fördelade på två tingsrätter. Sammanfattande, med både AD och AV län, består materialet av 19 förundersökningsprotokoll och 25 domar från tingsrätten.

I materialet är det 18 barn som hörts av polisen, alla har inte sökt brottsskadeersättning, då det även förekommer syskon i familjen som hörts som målsägande med skadeståndsrätt.

Det finns etiska krav i en uppsats av denna karaktär på en bedömning om någon individ eller grupp kan komma att försvagas eller lida men av studiens resultat (Eliasson, 1995). Utifrån studiens tillvägagångssätt och aidentifierade material är bedömningen att inget barn eller förälder kan komma att lida men, utan förhoppningen är att barns ställning om möjligt kan stärkas. Att ta sig an en uppsats som berör barn som far illa kräver även en viss taktfullhet både utifrån de känsliga uppgifter som ingår och utifrån barnperspektivet. Det är direkt oetiskt att använda material som inte är aidentifierat i texten eller långa citat som kan leda till att människor känner igen sig. Utifrån det är materialet presenterat i sammanfattningar och kortare citat där det varit nödvändigt att just citera.

Barnets position

Att, utifrån ett barnperspektiv, granska ett material som är konstruerat för att utgöra underlaget i en rättsprocess innebär en del svårigheter, framförallt om barnet inte är målsägande. Dock har det, i enlighet med forskningen inom området, varit få barn som själva inte vara utsatta för våld. Det har även varit flertalet ärenden där man av olika anledningar valt att inte höra barnen. Viktigt att notera är att då barn hörts som målsägande är det i regel en anmälan som är upprättad utifrån polisens eget arbete, inte utifrån modern eller annan anhörigs anmälan. Flera forskare har problematiserat detta då föräldrarna sällan utgör en säker källa kring barnens utsatthet (Almkvist & Broberg, 2004; Socialstyrelsen, 2005).

Barnen figurerar i förhören med de vuxna inblandade men får i regel inte föra sin egen talan, vilket dock är helt enligt direktiven i åklagarens handbok (2012). Det finns emellanåt några korta meningar som tydliggör barnets position före, efter och under det pågående våldet. I några fall är det barn som gråter i andra fall mindre barn som är stela av skräck efter att ha befunnit sig i våldets centrum. Det är även oklart i vilken mån polisen faktiskt utreder om barnet själv varit utsatt för våld eller inte. Enligt åklagarens direktiv (2012) ska polis på plats ställa frågan, *"har någon gjort dig illa"*? Utifrån ett barns perspektiv är det dock troligt att svaret som kommer handlar om nutid, inte de skeenden som varit över tid. Det är även naturligt, utifrån Almkvist och Brobergs (2004) studie att mammorna själva inte lyfter barnets utsatthet utifrån sin egen sköra position. Att orka ta hand om sin egen kris kan generera tillräckligt med ångest och det saknas känslomässigt utrymme att närma sig barnens utsatthet och trauman vilket flera forskare påtalat (Eriksson, 2007; Faller 2003; Fantuzzo m.fl, 2007; Miller m.fl, 2011).

Brotten

I studiens underlag, vilket omfattar 25 domar från tingsrätten, är det främst grov kvinnofridskränkning som gärningsmännen döms för och sedan kommer misshandel. Det förekommer flertalet domar i mer än hälften av materialet där olaga hot, ofredande och övergrepp i rättssak är de återkommande kombinationerna. Fängelse är den mest förekommande påföljden, 10 domar, och straffet varierar mellan två månader och som längst 1 år och 6 månader. Samhällstjänst blir påföljden i fem domar och skyddstillsyn i tre.

Förförståelse

En grundtanke inom hermeneutiken är att ingen kan möta världen förutsättningslöst utan vissa saker tas för givna. Dessa för- domar kan inte alltid formuleras utan kallas för tyst kunskap och kan styra forskarens tolkningar utan att denne medvetandegörs om detta (Gilje & Grimen, 1996, Thomassen, 2007). Det gör det än viktigare att forskaren är medveten om vilka antaganden och föreställningar som denne bär med sig in i studien (Donaldson m. fl. 2008). Forskaren behöver även förhålla sig kritisk till sitt material och de bilder som växer fram, genom att reflektera kring om det går att förstå bilderna på andra sätt. I den här studien har författaren valt att anamma ett

barnperspektiv utifrån bilden som konstrueras av barnet i de rättsliga dokumenten. Det innebär givetvis att andra viktiga aspekter utelämnas då ett barnperspektiv blir ledande. Studien fokuserar inte på de svårigheter som är förenade med att höra barn, de juridiska aspekterna kring i rättsprocessen, eller moderns utsatthet och behov av stöd.

Validitet och reliabilitet

En studies validitet ska svara på om studien undersöker det som var avsett att undersökas. Validiteten är beroende av huruvida den insamlade empirin är tillförlitlig och slutsatserna trovärdiga. För att stärka den här studiens validitet har tillvägagångssättet redogjorts för vid data insamlandet och relaterats till forskningsfrågan. Författarens roll i studien har belysts liksom analysförfarandet och under vilka omständigheter studien genomförts (Blom & Morén 2007, Donaldson m. fl. 2008). Studiens reliabilitet avgörs av andra forskares möjlighet att upprepa samma studie och få ett liknande resultat (Blom & Morén, 2007). Thomassen (2005) är tydlig med att ett minimikrav på de data som används är att de underbyggs med ett empiriskt material som andra forskare har tillgång till och kan godta. I den här studien innebär det att var och en har möjlighet att vända sig till Brottsoffermyndigheten, liksom till polisen, för att begära ut förundersökningar för att studera samma fenomen. Även tingsrättens domar finns tillgängliga för granskning.

Generaliserbarhet

De kvalitativa studierna stöter på flera svårigheter beträffande den externa validiteten då de sker i en kontext som kan begränsa generaliserbarheten. Mänskligt handlande är komplext att förstå och konstruktioner öppnar upp för alternativa sätt att betrakta fenomenet (Donaldson m. fl. 2008). Denna studie kan ha en begränsad generaliserbarhet då empirin är hämtad från två skilda län i Sverige. Huruvida dessa län är representativa för samtliga län i landet är en bedömningsfråga. Lokala avvikelser kan förekomma utifrån specifika satsningar eller bortprioriteringar, dock kan en rimlig tanke vara att polismyndigheten liksom domstolen, i de olika länen har liknande uppdrag. Studiens resultat kan därmed, enligt Kvale (1997), användas till en analytisk generalisering utifrån att inget talar för att studiens resultat bygger på

fynd som är specifika för enbart urvalet (ibid). Det innebär att resultatet kan användas som vägledning kring vilka bilder av barn som konstrueras, under en rättsprocess, då de upplevt våld i nära relation. Kanske kan även de myndigheter som berörs av studiens resultat själva generalisera resultatet för att stärka barnens rättigheter i den mån det behövs.

Teoretiska utgångspunkter

Sociala konstruktioner

Socialkonstruktionismen utgår från tanken att vi aldrig kan vara neutrala när vi talar om vår omvärld. När vi talar bidrar vi aktivt till att skapa och förändra vår omvärld, våra identiteter och sociala relationer (Winther- Jørgensen & Phillips, 2010). Den här studien utgår ifrån att domstolen såväl som polismyndigheten består av aktörer som kan betraktas som delaktiga i den verklighet som de skapar, samtidigt som det inte heller går att utesluta att skapandet utgör en samlad produkt av den rådande kulturen. Studiens resultat består på så vis dels av enskilda individers handlingar men även sammanhanget där texterna skapas har betydelse.

Socialkonstruktionismen innefattar olika grundläggande antaganden, bland annat en kritisk inställning till den självklara kunskapen vilket är en produkt av människans sätt att uppfatta och kategorisera världen (Sjöberg & Wästerfors, 2008). Forskningen syftar därför till att genom kritiskt reflektion kunna se konstruktioner och eventuella föreställningar om verkligheten som hjälper till att legitimera och upprätthålla orättvisa maktförhållanden (Thomassen, 2007). Inom social konstruktionismen finns även ett antagande om en historisk och kulturell specificitet som innebär bevarandet av en viss världsbild. Människor tänker och talar på ett visst sätt och individen blir följaktligen en produkt av kulturen den lever i. Språket är då det verktyg som förenar kulturen med samhället (Sjöberg & Wästerfors, 2008). Det sista antagandet menar att det finns ett samband mellan kunskap och sociala handlingar. Människan handlar utifrån den världsbild som råder vilket gör handlingarna naturliga medan andra handlingar kan framstå som otänkbara under samma förhållanden. De sociala konstruktionerna av kunskap får konkreta konsekvenser, vilket är centralt för den här studien (Winther- Jørgensen & Phillips, 2010).

I samhällsvetenskaplig forskning är texter vanligt förekommande studiematerial. En del forskare menar att det är nödvändigt att studera det skrivna språket, för att kunna ha en åsikt om hur världen är. Språket är viktigt, då det tydligt markerar vad som skiljer en tanke från en handling. Texter är även viktiga eftersom det skrivna får konsekvenser för vad en människa uppfattar och handlar utifrån (Bergström & Boréus, 2005). Utgångspunkten i studien är att språket är anpassat för det sammanhang som texten skapas i och avsett att fylla en viss funktion inom ramarna (Börjesson & Palmblad, 2007). Enligt May (2005) är även innehåll som utelämnas intressant då även det är en konstruktion av den sociala verkligheten.

Diskurser som verktyg

Diskursanalysen som metod har sitt ursprung i socialkonstruktionismen och kan beskrivas som ett studium av samhällsfenomen där språket står i fokus (Bergström & Boréus, 2005). I denna studie används diskursbegreppet på så sätt att de diskurser som tidigare observerats av forskare inom området, fungerar som ett verktyg för att analysera hur barn konstrueras genom organisering av texter i domar och förundersökningar. Diskursen fungerar som ett regelsystem som legitimerar vissa kunskaper men inte andra och som ger anvisning om vad man kan uttala sig om och får därmed betydelse för vilka bilder av barn som kan framträda i rättsliga dokument (Bergström & Boréus, 2005). Det handlar om att belysa på vilka sätt det talas om verkligheten och hur processerna går till. Intresset kretsar kring frågan hur konstruktioner byggs upp, snarare än att konstatera att de är konstruerade (Börjesson & Palmblad, 2007; Winther- Jørgensen & Phillips, 2010). Författaren ser därför diskurser som ett tydligt sätt att närma sig materialet med betoning på empirins konstruktionistiska karaktär. Att ägna sig åt granskning av domar och förundersökningar innebär givetvis att det finns en risk att information som efterfrågas saknas. Metoden kan även problematiseras utifrån det faktum att dokumenten inte skapas utifrån att de ska utgöra material till forskning (Meeuwisse m.fl., 2008; Billquist & Johnsson, 2007). Dock finns det forskare som hävdar att just empiri som skapats naturligt utgör ett bättre val när det är diskurser eller dess konstruktioner, som ska studeras (Börjesson & Palmblad, 2007). I den här studien är det just detta som gör metodvalet intressant då verkligheten på intet sätt blivit tillrättalagd eller utsatt för yttre påverkan vilket innebär att empirin är konstruerad

för en rättsprocess med implicita krav på ett barnperspektiv (ibid). Det är hur människor väljer att använda vissa uttryck i det vardagliga språkbruket som får konsekvenser för hur samhället ser ut (Sjöberg & Wästerfors, 2008).

Praktikernas makt

Enligt Eliasson (1995) bör forskaren ha respekt för praxiskunskapen men det innebär inte ett okritiskt förhållningssätt. Den kunskap som människor utvecklar i sitt arbete ska respekteras men forskaren behöver också kunna se begränsningarna med kunskapen och vilka villkor som begränsar (ibid). Kunskapen som praktiker bär beskriver Eliasson (1995) som nödvändig för att definiera något som ett socialt problem och det är själva definitionen av problemet som avgör om något är av sådan grad att myndigheter måste ingripa för att förbättra och söka alternativ till utveckling. Utifrån det perspektivet är det praktikerna som har makten att forma sociala problem och skyldighet att begreppsliggöra, betrakta och förhålla sig till "nya" sociala problem (ibid.).

Praktiker äger därmed makt att helt utesluta vissa grupper och kan medvetet eller omedvetet marginalisera andra, språk liksom kunskap är förknippat med makt (Thomassen,2007). För att skapa begriplighet kring en händelse behöver en rekonstruktion av händelsen upprättas. I begripliggörandet kopplas händelsen ihop med nuet samt det som förväntas inom den rådande diskursen för att skapa en sammanhängande helhet (ibid). Det är det använda språket som konstruerar den sociala verklighet som människor rör sig inom, vilket sker i vardagsprocesser (Sjöberg & Wästerfors,2008). Eliasson (1995) ser därför praxiskunskapen som en ledstjärna i forskningen och menar att det finns lärdomar att dra av den kunskap som skapas och kommer till uttryck i praktiken.

Analysschema

Jönson (2010) har skapat en struktur för att kunna analysera material, fokus ligger på hur olika begrepp och problemfrågor kan användas som ett sammanhållande analytiskt ramverk för studien (ibid). I första hand har fokus varit att förstå *hur* barn kan konstrueras, genom att söka mönster i texterna. Beroende på vem som uttalar sig i materialet har olika bilder av barn växt fram och texterna har delats in kategorier, barn som skyddar, barn som blir verktyg, barnet som ställföreträdande vuxen, och

barnet som offer för omsorgsbrister. Barnförhören har generat flest bilder då dessa skrivs i dialogform medan domarna till stor del utelämnat barnen. I den här studien har materialet analyserats utifrån de diskurser som forskare tidigare observerat, omsorgs-, - delaktighets-, - och rättighetsdiskursen. Eriksson (2007) definierar *omsorgsdiskurs*, på så vis att den vuxna har tolkningsföreträde att bedöma vad som i relation till barns behov, är barns bästa, utifrån fokus på rätt till omsorg och skydd (ibid.). Det innebär att barn som upplevt våld kan behöva skyddas mot ytterligare utsatthet genom ex delaktighet i rättsprocessen. *Delaktighetsdiskursen* handlar om rättsprocessens uppfattning om barnens sociala position, kompetens och rätt att komma till tals. Föreställningar som finns om barn får därför konsekvenser för hur barn görs delaktiga (Röbäck, 2011). Det innebär att rättens föreställningar om barn liksom polisens styr graden av delaktighet. *Rättighetsdiskursen* ser barnet som medborgare och därmed subjekt, den innehåller även rätten till delaktighet utifrån barnkonventionen och svensk lagstiftning (ibid.). Det innebär att de rättigheter som tillskrivs barn ska tillvaratas i de rättsliga dokumenten.

Teori och metoddiskussion

Kritiker kan hävda att ett socialkonstruktionistiskt perspektiv är oanvändbart eftersom det inte går att skapa "sanningar" eller avgöra vad som riktigt. Resultatet i studien förblir bara *ett* resultat och reliabiliteten kan enligt socialkonstruktionistiska kritiker ifrågasättas då andra forskare skulle kunna leverera *andra* resultat. Om en forskare med en socialkonstruktionistisk utgångspunkt ifrågasätter samhällsförhållanden som behöver förändras är det därför främst ett uttryck för forskarens egen konstruktion av fenomenet (Winther-Jørgensen & Phillips, 2010).

Den här studien kan med sitt metodologiska angreppssätt inte göra anspråk på att fånga de juridiska, - eller de polisiära aspekterna fullt ut medan andra metoder skulle kunna generera i vidare beskrivningar av barn i rättsprocessen. Liksom May (2005) lyfter fram så är polisens policy när det gäller att hantera vissa brott, liksom de organisatoriska riktlinjerna, av betydelse för att förstå hur de arbetar. I det här empiriska materialet kan en sådan bakgrund bidra till en ökad förståelse av hur barn som upplevt våld i nära relation får sina rättigheter tillvaratagna i utredningsskedet. Denna studie lämnar dock inget utrymme till att studera policy dokument och riktlinjer i de lokala myndigheterna.

Den här studien gör anspråk på att vara kvalitativ utifrån syfte och frågeställningar och följer liksom hermeneutiken en önskan om att tolka och förstå olika meningsfulla fenomen (Gilje & Grimen, 1996). Genom att analysera texterna i det här materialet undersöks hur konstruktioner av barnet sker i förundersökningar och domar, utifrån ett barnperspektiv. Formuleringarna är de yrkesverksammas sätt att återge vad som inträffat. Det åligger dem att konstruera hur barnets verklighet sett ut och tillskriva barnet rättigheter. Polisen liksom domstolen har därmed makten att inkludera eller exkludera barnen utifrån den egna beredskapen kring ett barnperspektiv.

Utifrån studiens kvalitativa ansats skulle intervjuer kunna vara ett alternativ för att söka kunskap om de yrkesverksammas sätt att konstruera olika bilder av barn. Författaren anar dock att ett sådant metodval skulle riskera att konstruktionen som växte fram i studien snarare kan handla om hur barns rättsliga status *bör* betraktas än hur rollen är beskaffad i verkligheten.

Att rikta uppmärksamhet mot olika former av språkliga uttryck är också, utifrån ett socialkonstruktionistiskt perspektiv, nyckeln till en ökad förståelse för den sociala verkligheten (Sjöberg & Wästerfors, 2008). Gilje och Grimen (1996) motiverar tolkning av texter genom att tolkningen ska visa vilken mening den ger texten som helhet. Texten tolkas utifrån sitt sammanhang och inom den kontext där den skapas (ibid). Det centrala är inte att förstå *varför* diskurser ser ut som de gör utan det viktiga är *hur* diskurser är konstruerade. Utifrån intersubjektiviteten eller en kollektiv förståelse av fenomenet kan studiens validitet stärkas. Detta då diskurser som observerats av andra forskare även identifieras i detta material. Det innebär i princip att andra forskare kan bedöma studiens resultat som riktiga och därmed faller studien inom ramen för det som betraktas som vetenskapligt arbete (May, 2005).

Analys och resultat

I detta kapitel presenteras vilka konstruktioner av barn som framträder i dokumenten. Studien kommer även att belysa likheter och olikheter i domar och förundersökningar samt relatera resultaten till tidigare forskning. Bilder av barnen framträder tydligast i förundersökningarna medan domen fokuserar på de vuxna. Därför har förundersökningarna varit av större vikt att fokusera på. Begreppen

omsorgsdiskurs, rättighetsdiskurs och delaktighetsdiskurs används som ett sätt att förstå empirin. Empirin presenteras i de mest framträdande kategorierna; barn som skyddar, barn som verktyg, barn som ställföreträdande vuxen och slutligen barn som offer för omsorgsbrister. Analysen fokuserar delvis på spänningen mellan delaktighetsdiskursen där olika bilder av barn lyfts fram i förhållande till omsorgsdiskursen där barn osynliggörs av olika anledningar. Det är en balansgång då utsatta barn är i behov av skydd och stöd, samtidigt som de behöver ges delaktighet för att få sina mänskliga rättigheter tillvaratagna. Rättighetsdiskursen finns därför med i bakgrunden som ett uttryck för diskursernas möjliga konsekvenser då den visar hur de lagliga rättigheterna kommer till uttryck i dokumenten.

Barn som skyddar

Barn som aktivt söker upp våldet

Utifrån det material som är underlag i den här studien framställs det som att alla barn sökt upp våldet. Det är barn som visar tecken på oro och vill veta vad som händer med mamma och kanske även vara med för att påverka situationen. *"Så hör man typ mamma, säga aj eller typ skrika....då går jag ju dit och ser henne..."* Samma flicka beskriver att hon är i sitt rum på kvällen men att hon sällan sover utan lyssnar efter ljud som tyder på våld. En 12-årig pojke beskriver att han *"måste vara vaken och kolla så att han inte gör någonting, gör någonting jättefarligt med hon"*. Att barnen framställs som barn som aktivt söker upp våldet kan vara en konsekvens av urvalet då det bygger på barn som upplevt våld. Dock borde det vara rimligt att även barn i den här empirin söker skydd efter att de konstaterat att det är våld som pågår i hemmet, om det vore en inarbetad strategi som barn använder sig av. Det framkommer dock inget som tyder på att barnen aktivt söker skydd genom att ex. gömma sig eller lämna hemmet. I förundersökningarna framträder istället bilder av barn som försöker att avbryta våldet på olika sätt, både verbalt och fysiskt. Små barn som förtvivlat skriker *"sluta"* till sin pappa när han slår mamma. De framställs som barn som gråter, skriker och avbryter genom att fysiskt positionera sig emellan föräldrarna. Att uttrycka sina känslor visar sig vara ett givet sätt att försöka ingripa mot våldet, som barn. Goddard och Bedi (2009) liksom Almkvist och Broberg (2004)

har problematiserat detta då barn riskerar att skadas även fysiskt. I det här materialet verkar de små barnen söka sig till sin mamma, när de känner sig otrygga.

Barn som ska stoppa våldet

En framträdande bild i förundersökningarna är alltså hur barn aktivt söker sig till våldet. De filmar med mobilkamera för att ha bevis på att det faktiskt har hänt. Rädslan för att själv bli utsatt genererar bilder av barn som utvecklar strategier för att hantera våldet. Barnen skyddar sig genom att gömma "vapen" på sitt rum som ska användas om pappa under natten tar sig in. Ett barn låser sin sovrumsdörr med skiftnyckel då handtaget är bortplockat, på så vis kan ingen komma in på rummet under natten. Han använder sig av samma strategi dagtid när han är som mest rädd. Rädslan tycks även få små barn som saknar eget tal att följa mammas instruktioner genom att hämta telefonen, när modern inte kan röra sig efter misshandeln. En flicka vars mamma släpas i ena dörren på bilen medan sambon kör öppnar sin egen dörr för att hoppa ut själv och får på så vis sambon att stanna bilen. I förundersökningarna framträder bilder av barn som observerar när föräldrarna försvinner in i sovrummet. När sedan mamma säger att "det är inget" så vet barnen att hon blivit utsatt för våld. Barnen tvingas lyssna på misshandeln utanför sovrumsdörren. Andra barn försöker att öppna sovrumsdörren trots att den är låst och ropar på föräldrarna att "öppna" när de hör hur pappa misshandlar mamma därinne. Äldre barn ger intryck av att ha mer utvecklade strategier och kan exempelvis komma med förslag på alternativ till våld, som att separera. Barn i detta material, kan också hotas av gärningsmannen, när de befinner sig mitt i våldet. Gärningsmannen säger åt dem att försvinna medan barnen ändå väljer att stanna och liera sig med mamma.

Flera barn vänder sig till sina pappor via telefonen om gärningsmannen är mammas sambo. Andra barn har många gånger packat sina ryggsäckar och flytt hemifrån då de "inte orkar mer". Barn, utifrån det empiriska underlaget, hämtar grannar som barnen bedömer har större möjlighet att få våldet att upphöra. En 12-årig pojke hämtar handläggaren på en myndighet som familjen har kontakt med för att få stopp på våldet. Han har även försökt att stoppa våldet på egen hand vid ett tillfälle då han själv kom till skada. Pojken bortförklarar skadan med att det inte var

meningen och de *"kom åt mig"*. Hans upplevelse är att de vuxna inte lyssnar när han försöker förhindra våld. Få barn ringer själva polisen då det tycks vara lika skrämmande som våldet i sig eller helt enkelt en främmande handling. Barns ansvarskänsla beskrivs på ett sätt som ger bilden av barn som både känner och tar ansvar, för att lösa de problem som uppstår i hemmet.

Barn som anpassar sig

Det här empiriska materialet framställer tydligt barn som utvecklar olika strategier. En 9-årig pojke har länge funderat på vilken granne det var som ringde efter polisen då det var våld hemma. Han bevakar våldet hemma i trappen och försöker förhindra att någon av hans kompisar som är på besök ska se hur hans pappa slår mamma. Samma pojke som levt med våldet under hela uppväxten vet att när pappa säger *"vänta tills vi kommer hem"* så betyder det att mamma ska få *"stryk"*. Han ser även till att göra som pappa säger, genom anpassning, då han vet att pappa *"hoppas på"* hans mamma om han är *"olydig"*. Våldet, i det här materialet, kan på så vis framstå som kontrollerat till tid och rum vilket rimligtvis väcker en falsk upplevelse av att även kunna styra och kontrollera det, som barn.

Då barnen tycks fundera mycket på hur det skulle vara att möta gärningsmannen igen söker de även strategier för att klara det. En 10-årig pojke förklarar för personalen på kvinnojouren att de behöver springa ifrån mannen om han skulle komma i samband med att de hämtar kläder i bostaden. Barn kan, utifrån den här empirin, bjuda motstånd genom att kasta saker på gärningsmannen eller hota honom med *"stryk"*. En tydlig bild är därför hur barnen utvecklar strategier, genom framförallt anpassning, för att kunna skydda sig och i viss mån även bjuda motstånd vid behov. De provar sig fram för att se vad som är funktionellt i situationen och de reviderar sina strategier utifrån omständigheterna.

Barn som ger omsorg

En pojke berättar att hans treåriga lillebror har svårt att sova och blir ledsen när det varit våld i hemmet. Storebror brukar då sätta på en film för att hjälpa lillebrodern att sova. Barnen ringer efter pappa när mammas sambo misshandlar mamma i hemmet men får inget stöd. De äldre syskonen framställs som ansvarfulla, då de även stämmer av moderns mående efter våld och konflikter. De ser att modern gråter och försöker trösta henne. Efter skolan stämmer de av om det varit något våld under

dagen och ibland ser de att mamman är ledsen och kan då fråga vad som skett. Barnen kan även ifrågasätta gärningsmannens agerande inför honom som ett led i att hjälpa mamma. Andra barn framställs som ångerfulla då de känner att de inte skyddat mamma tillräckligt bra, de borde inte ha lämnat modern ensam med våldsutövaren. Barn framställs som empatiska då de även kan tycka synd om gärningsmannen som *"nu behöver bo i fängelset och inte känner någon där"*.

Barn som verktyg

Barn som stöd

Barnen i det här empiriska materialet framstår som verktyg att förhindra våld, genom att fysiskt närvara, för att kunna påverka utgången. En tydlig bild av barnen är att de är hemma och övervakar mamma, liksom gärningsmannens agerande. En 12-årig flicka berättar i förundersökningen att hon blir *"sur"* på sin mamma som förlåter sambon efter varje gång det förkommit våld. Hon tvingas att hjälpa sin misshandlade mamma upp från golvet vid upprepade tillfällen. Tonåringarna tycks inte sällan agera medlare eller ringa polisen om våldet inte upphör. Mammor ropar efter barnen för att de ska hjälpa henne, de behöver finnas till hands vilket rimligtvis befasts hos barnen. En del barn får sova i mammas säng då modern själv är rädd och vill ha barnen där. Det är ju givetvis en orsaksförklaring till varför barn upplever våld i hemmet, de är hemma och tillgängliga, just för att de kan komma att behövas. Barnen framställs som försvarare av sina syskon även om det innebär att de själva kan komma att skadas. Flera barn har levt under ständigt hot att när som helst behöva fly ifrån hemmet. De blir indragna i konflikterna och används till att bevaka bilnycklar och pengar. Modern förmedlar att hon kan se barnens skräck när hon möter deras blickar men uppger själv att *"jag var ju också rädd"*.

Barn som vapen eller sköld

Det finns i empirin exempel på hur en pappa dunkar en mammas huvud i väggen 2-3 gånger och kommer även åt sin egen 5-åriga son som sitter på mammas arm. Mamman beskriver detta i förhör då hon lyft upp barnet som sökte tröst när våldet eskalerade. Pojken gallskriker under misshandeln. Pappan kastar, vid ett annat tillfälle, sonen på soffan i vardagsrummet vilket pojken sedan hörs av polisen om, som målsägande. Att han suttit på mammans arm när pappan attackerat dem och

även kommit åt pojken tas inte upp i förhöret med pojken och därmed inte heller i domen. Ett annat litet barn, i det här materialet, bärs upp och ned i ett ben av en berusad pappa. Barnet blir på så vis ett verktyg för att skrämma och ingjuta rädsla hos modern. Det förekommer också incidenter där pappan i gräl försöker att ta ifrån mamman barnvagnen med barnet i, genom dragkamp. Det finns flera exempel på gärningsmän, utifrån denna empiri, som uppmuntrar barnen att själva slå mamma och använda okvädesord som kränkningar. Barn kan även komma att användas som gisslan då de lämnas i hemmet med gärningsmannen, då modern går ut. Gärningsmannen kan också ta med sig ett barn då han lämnar hemmet som "säkerhet" för att bli insläppt igen.

Förundersökningarna genererar i flera bilder av barn som verktyg i föräldrarnas konflikt, genom att användas som sköld vid misshandel men även som en omsorgsperson som tröstar mamma efteråt. Detta omvända samspelelmönster har flera forskare tidigare observerat och problematiserat (Almkvist & Broberg, 2004).

Barnet som ställföreträdande vuxen

Barn som upplevt "bråk"

Av de barn som ansökt om Brottskadeersättning, i de 19 förundersökningarna, är det 11 som blivit hörda av polis. Det är 4 målsäganden, 6 vittnen och en som hörts med rubriceringen "annan". Utöver det finns det 7 förhör med syskon i förundersökningarna, syskon som inte sökt brottsskadeersättning. Totalt innehåller materialet 18 förhör med barn, 11 pojkar och 7 flickor. Det innehåller 8 målsägande och 8 vittnen samt två barn som hörts som "annan". Det saknas information utifrån hur bedömningen skett om barnet ska höras eller inte som vittnen. Det finns inget mönster utifrån närståendeprincipen, om det är barnets pappa eller mammans sambo som utövat våldet. Barnförhören är som kortast 8 minuter medan det längsta är 46 minuter, med en 7-åring. I förundersökningarna hörs många gånger grannar till familjen som vittnen men inte barnen, vilket kan vara ett möjligt uttryck för att grannens berättelse har högre trovärdighet. Är det mammans sambo som är misstänkt kan även barnens pappor utgöra tillförlitliga vittnen i förundersökningen. När förhørsledaren ska tala med barn som upplevt våld används det barnliga begreppet "bråk". Det finns också en tydlig tendens i förhören att fördela ansvaret

för våldet på båda föräldrarna och därmed, utifrån en omsorgsdiskurs, tona ned händelsen. *"Vad var det som hände när dom bråkade?"* Barnen förmedlar i sin tur att *"han slog henne"*. En 12-årig pojke använder sig av termen bråk ända tills det involverar sparkar och slag. *"Det var bråk först men sedan slogs dom"*. Förhørsledaren fortsätter med termen *"bråk"* medan pojken hävdar att *"de slog varandra."* Sedan kan han i detalj beskriva hur mammas sambo försöker att strypa mamma. En 14-årig flicka är tydlig i sitt förhör att det är *"misshandel"* som äger rum i hemmet.

Att använda sig av ett språkbruk som inte definierar vad som skett kan såklart ifrågasättas, och har så gjorts (Arnell & Ekbohm, 2010; Eriksson, 2007). Bråk är någonting som finns i vardagen och som avdramatiserar händelsen. Bråk kan ju dessutom ske när som helst så snart det finns meningsskiljaktigheter i en relation vilket barn vet utifrån egen erfarenhet.

Barnen, i det här empiriska materialet, är överlag duktiga på att gradera våldet från *"tjafs"* till *"misshandel"* utifrån sina egna känslor vilket understryker bilden av barn som lyhörda och aktiva under våldet i hemmet. Barn framställs som lite rädda när det är mindre bråk och *"skiträdda"* när det blir riktigt våldsamt. En pojke beskriver hur mamma *"får blåklockor i ögat och det tycker inte jag är roligt"*. Där han tydligt kan redogöra för hur våldet påverkar honom. Det finns även barn som lärt sig urskilja olika grader av misshandel då han i förhör berättar att *"min riktiga pappa och mamma har också slagit varann fast min pappa stryper inte"* [vilket gärningsmannen gjort]. Enligt Christianson (2002) är det utmärkande för barn att kunna minnas skrämmande händelser detaljerat.

Inte sällan förväntas det också att barnen ska veta *"varför"* gärningsmannen slåss och är arg. *"Varför gör han så här mot dig?"* Frågan är ju om det är för barnets skull eller om det är förhørsledarens egen oförståelse inför våldet som föranleder frågan. Under förhören söks det emellanåt även orsaksförklaringar kring gärningsmannens känslotillstånd. *"Vad var det som gjorde att det blev bråk?"* "Allt" svarar barnet. Vid ett tillfälle undrar förhørsledaren om *"ni barn varit olydiga eller bråkat?"* Motiven till en sådan fråga kan ju givetvis ifrågasättas då det sänder tydliga signaler till barnet att under vissa premisser är våld en mer accepterad handling än annars. Utifrån ett socialkonstruktionistiskt perspektiv innebär en sådan

utgångspunkt att barnmisshandel lättast förstås som en kvarleva av barnaga, våld i uppfostringsyfte. Det skapar också bilder av barn som kan behöva fostras med stränga metoder, utanför vad som är tillåtet i lagstiftningen.

Barn som är kompetenta

I förhören med kvinnorna ges en tydlig vägledning och struktur för samtalet. De får information om att berätta i den ordningen som känns lättast. Förhørsledaren ber dem tänka efter vid varje tillfälle, vad som hänt, var det hänt och hur det såg ut. Om det fanns några speciella lukter på platsen, hur det kändes och så mycket detaljer som går kring varje händelse. Under förhöret används även korrekta termer som *"misshandel"* och *"hot"* liksom stödjande inslag *"gör ditt bästa och det är bra nog"*. Vid ett tillfälle så skiljer förhørsledaren tydligt mellan *"bråk"* och *"misshandel"* genom att fråga kring övergången från bråk till *"handgemäng."* Detta är förenligt med forskningen som är entydig inom området, då kvinnan behöver förstå innebörden av vad som skett (Holmberg & Enander, 2011; Socialstyrelsen, 2005) för att även kunna få insikt i vad barnet upplevt (Arnell & Ekbohm, 2010).

Barn i allmänhet betraktas som lojala gentemot sina föräldrar men lojaliteten är begränsad, även för barn, utifrån den här empirin. Barnen kan ifrågasätta mammas ovilja att anmäla gärningsmannen för våldet och utövar ibland påtryckningar för att få mamma att agera. I förundersökningarna framträder även bilder av barn som erbjuder föräldrarna andra alternativ än våld. Tonåringen som säger till sin pappa att göra slut med sambon istället för att slå henne. Detta då pappan misstänker att sambon varit otrogen och rättfärdigar därmed sitt våldsutövande. Den yngre pojken på 11 år som berättar för polisen att han har sagt åt mamma att sambon inte älskar henne då sambon slår mamman. Pojken är fast vid att mamman inte borde förlåta honom varje gång. En sjuårig flicka som själv attackeras av sin pappa beskriver att det *"var bra att han valde mig då jag är äldst och kan försvara mig bäst"*. En nioårig gammal pojke säger åt mamma att han är trött på *"bråken"* som sker och tänker ringa till polisen nästa gång det händer.

Osäkra barn

Förhören med barn skrivs i dialogform för att det tydligt ska framgå vilken fråga barnet svarar på. Detta för att barnet inte ska få ledande frågor vilket skulle minska

trovärdigheten i en rättssal. Barn framställs som påverkansbara vilket genererar bilder av barn som kan säga saker som inte är sant, om de utsätts för yttre påverkan. Ett förhör kan inledas med att *"det hänt lite saker"* eller *"det ni råkat ut för"* vilket framstår som svävande. Barnen i förhör framställs som osäkra genom att treva sig fram verbalt eller sammanfatta den senaste tiden i tre meningar. Äldre barn framställs som mindre påverkansbara och en 15-åring bedöms klara frågan om *"när han lade märke till att [gärningsmannen] började slå"* när förhöret hålls via telefon. När barn istället får frågan *"berätta allt som hände"* sätts ivern igång och resultatet blir inte sällan ett helt händelseförlopp i ett andetag.

Utifrån tingsrättens krav på förhör där förhørsledaren påverkat barnet i så liten utsträckning som möjligt uppfattas förhören som relativt manualstyrda. Förhørsledaren följer inte riktigt upp barnens svar utan tycks fokusera på nästa fråga vilket emellanåt ger en bild av en bristande lyhördhet. Ett exempel på det är en 12-årig pojke som berättar i inledningsskedet av förhöret att moderns sambo kränkt honom verbalt, hotat och stulit pengar från hans sparbössa, för att handla öl. Trots detta hörs pojken bara kring våldet i hemmet då brottet är i fokus. Andra barn som gått och "laddat" för förhöret kan få sin berättelse avbruten med *"Vad heter pappa då?"* En annan flicka håller på att beskriva sin rädsla för gärningsmannen då förhørsledaren upplyser *"ja, vi ska sluta nu"*.

I flera fall ställer förhørsledaren multipla frågor i en och samma fråga: *"Var är, vad är det för bråk? Vet du vad det är för bråk? Hur är det när det är bråk?"* Sedan fortsätter förhöret med *"Hur mer gånger har det hänt det där att du har hört att det hänt någonting?"* För att utreda om barnet blivit slaget ställs den svävande frågan om *"han även varit på dig?"* alternativt *"Har han gjort någonting på dig?"* En annan pojke får frågan *"Vad är det som händer när det är bråk?"* Vilket han svarar *"ja vi äter mat"* på vilket pojken tycks uppfatta som ett felaktigt svar då nästa fråga blir *"ja, ja men vad gör [gärningsmannen] då?"* Utifrån ett barnperspektiv borde en mer gynnsam tolkning vara att familjens matsituation ofta kan ge upphov till våldshandlingar.

Förhören, i det här empiriska materialet, avslutas delvis med en känsla där frågan inte sällan är *"hur mår du nu"* och barnet i ett fall svarar *"jag är förkyld"*. När barnet istället svarar *"bra"* kan det ifrågasättas och den nya frågan blir *"ja men hur var det när det där hände?"*. Ett annat barn förväntas redogöra för hur det *"fungerar"*

för dig på förskoleklassen? ”Barn kan även ifrågasättas när de uttrycker en längtan efter pappa vilket ger bilder av barn som förväntas ta avstånd ifrån gärningsmannen. En pojke vill att pappan ska komma på hans födelsedagskalas eftersom det var så länge sedan han träffade pappa och bemöts med ett ”jaha” av förhørsledaren.

Utifrån förhørsledarens frågor genereras bilder av barn med förväntan på sig att vara kompetenta. De ska kunna sätta saker i sammanhang vilket försvåras då det saknas en sådan struktur i samtalet men förklaras av rättssystemets krav på förhörets uppbyggnad. För de barn, i det här empiriska materialet, som sett sin mamma blivit slagen *”100 gånger”* fungerar det inte riktigt att tala om det *”där som hände”*. Bilden av barn blir att de förväntas kunna förstå och tolka vilken information förhørsledaren efterfrågar utifrån en bristfällig vägledning. *”Det var det där som hände”? ”Ni har ju inte haft det så bra?” ”Berätta vad som hände förra veckan”*. I det här empiriska materialet är det barnen som får anpassa sitt berättande efter polisen, vilket genererar i bilder av osäkra barn. Barnet funderar på vad det är för information som förhørsledaren efterfrågar och en möjlig bild är barn som upplever besvikelse, när de känner att de inte kan tillgodose förhørsledarens behov. *”Innan jag kom hit så visste jag”*. Utifrån en omsorgsdiskurs kan det vara sannolikt att förhörssituationen i de fallen behöver följas av ett stödjande samtal så att barnet inte lämnas i en känsla av misslyckande. I det här empiriska materialet framställs barnen som informanter under förhören och det är barnen som i första hand ansvarar för att berätta om *”rätt saker”* med så lite vägledning som möjligt.

Det finns även bilder av barn som inte blir lyssnade till då en sjuårig pojke säger till förhørsledaren, vid sju tillfällen, att han inte vill tala om det som hänt men förhöret fortgår i 15 minuter med korta enstaviga svar. Barns bästa blir i det fallet tydligt underordnat i förhållande till brottsutredningen.

Barn som alternativ till vuxnas utsagor

Utifrån det här empiriska materialet är tingsrätten överlag försiktig med att använda barnets vittnesmål eller uppgifter i domen. Om barnens utsaga omnämns fungerar den som stöd till de vuxnas berättelse. Barnen framställs på så vis som skyddade och inte sällan saknas de helt i domen. I en dom skriver tingsrätten att den 12 - åriga pojken *”hämtade vittnet [grannen]”* till platsen. Vilket uttrycker ett ställningstagande

där pojken själv, trots sina 12 år, inte är att betrakta som ett trovärdigt vittne. I en annan dom så *"stödjer barnens berättelser moderns"* medan moderns nye pojkvän *"lämnar uppgifter som grundar sig på egna iakttagelser"*. Paradoxalt nog har de barnen levt med våldet under 4 år och utvecklat flera olika strategier för att hantera situationen medan moderns pojkvän är en ny bekantskap för familjen. Barnen utelämnas i regel av mammorna i domens utsaga. De bilder som tingsrättens domar genererar av barnen är att de i bästa fall utgör ett stöd till de vuxnas utsagor om de omnämns.

När tingsrätten i domar sammanfattar barnförhören lyfts det fram att barnen *"inte ger intryck av att vara manipulerade....osannolikt att de skulle förmås att beljuga sin far"*. Det kan finnas långa resonemang kring de hörda barnens trovärdighet där *"barnen efter bästa förmåga försökt att redogöra för det som de upplevt"*. Att barnens berättelser skiljer sig åt i detaljer anser tingsrätten höja deras trovärdighet liksom att inga ledande frågor har ställts under förhöret. Tingsrätten lyfter även fram att det inte finns något som antyder att barnen varit utsatta för *"någon form av påverkan från en annan person"*. Tingsrätten menar i detta fall att det är mycket svårt för ett barn att med allvar berätta om något som inte har hänt och att styra kroppsspråk och röst i enlighet med några påhittade uppgifter. *"Sammanfattningsvis är de uppgifter som barnen lämnat i stort tillförlitliga men att viss försiktighet naturligtvis är påkallad vid värderingen av uppgifterna när man kommer till detaljerna"*. När tingsrätten väljer att sammanfatta ett av barnförhören så berättar man även att [vittnet] uppger att när gärningsmannen slagit systemen [6 år] har detta ibland föregåtts av att systemen varit olydiga. Bilden av barn som fostras med otillåtna medel har presenterats tidigare i materialet.

Att barnens vittnesmål emellanåt kan utgöra ett stöd till de vuxna genererar i bilder av barn vars trovärdighet kan ifrågasättas, vilken i sin tur innebär oklarheter kring hur deras rättigheter ska kunna tillvaratas. Utifrån rättighetsdiskursen ter sig barns position och utsatthet som sekundärt i förhållande till rättssystemets fokus på brottet. I domen är det kvinnan, den målsägande, som är offer för brott. Utifrån det kan domstolen utesluta barnets röst även om polisen under förundersökningen gjort barnet delaktigt. Det innebär utifrån Shiers (2001) modell för delaktighet att polisen, i bästa fall, använder barn som informanter medan domstolen istället kan osynliggöra

dem. Enligt Winther-Jørgensen och Phillips (2010), finns ett samband mellan kunskap och social handling, genom att vissa handlingar förefaller naturliga och andra onaturliga beroende på den rådande diskursen (ibid.). Det kan innebära att polis och tingsrätt har skilda sätt att betrakta barn. Utifrån begreppet barnets bästa, en bedömning som vilar på vetenskap, beprövade erfarenheter och barnets egen uppfattning (Enell, 2009) är både polisens och tingsrättens motiveringar till det begränsade deltagandet eller rent av osynliggörandet, intressanta. Liksom Urek (2005) betonat i sin studie, är det i regel en kollektiv konstruktion som dokumenteras vilket innebär att organisationen sätter ramarna. Mot den bakgrunden är den rådande diskursen ett maktmedel då det skrivna, eller det oskrivna ordet, förblir den giltiga konstruktionen (ibid.). Barn framställs också, i det här empiriska materialet, som påverkansbara och deras tillförlitlighet ifrågasätts. Då denna kunskap är perspektivbunden styr den med största sannolikhet även barnets position under rättsprocessen.

Barn som offer för omsorgsbrister

Oskyddade barn

Flertalet förundersökningar beskriver mammor som söker skydd i barnens rum och sover där med förhoppningen att våldet inte ska bryta ut. Alternativt sover barnen i moderns säng utifrån otrygghet, både sin egen och moderns, på så vis involveras de i våldet. Förundersökningarna skapar även bilder av hur små barn lyfts upp av sina mammor och involveras än mer i misshandeln. Barnen bärs på mammans arm medan mammorna får motta knytnävslag i ansiktet. Deras utsatthet framställer dem som oskyddade offer. En mamma, i det här empiriska materialet, väljer att anmäla sin ex man för misshandel av hennes son i efterhand. Hon uppger att ex maken slagit pojken när hon befann sig i rummet bredvid. Hon hade fullt upp att lugna småbarnen och tog därför inget eget initiativ att hindra misshandeln. Pojken hade röda märken på halsen och på armar men ingen kontakt med sjukvården togs vid tillfället. En annan pojke berättar med stolthet hur hans pappa hotat gärningsmännen med "stryk" om han rörde honom. En pojke lämnas en helg av sin mamma hos hennes våldsamma sambo, när modern själv tar sin tillflykt till kvinnojouren. När pojken hämtas av personal från kvinnojouren på söndagen har han smärta i en arm

som han inte kan använda. Pojken uppger att han cyklat omkull. Vare sig sambon, modern eller personalen från kvinnojouren tar kontakt med läkare utan pojken får gå med smärta i armen. Personalen på kvinnojouren uppger att pojken *"verkar ha mycket ont"* och han beskrivs som orolig och otrygg. De betonar dock att han verkar ha en jättefin relation till mamma i samma stund som de beskriver att pojken uttrycker att modern är i behov av polisskydd. Det kan tyckas vara bekymmersamt att kvinnans stora omsorgsbehov överskuggar barnens behov, men kvinnojourens primära uppgift är att stötta och skydda kvinnan.

En annan pappa knivhotar mamman som ligger i 6-åriga barnets säng. Han hugger kniven i sängen och väggen upprepade gånger. Vare sig polis, gärningsman eller mamma lyfter fram barnens situation. Dock finns det i förundersökningen vittnesuppgifter kring att pojken som låg i sängen *"grät och var rädd"*. En annan pojke beskriver *"När han slagit hon mycket på kvällen, då blir jag rädd tror att han ska döda mig"*.

Barn kan omnämnas i domen: *"Hon gick sedan in och [gärningsmannen] tog då tag i henne och knuffade henne så hårt att hon föll... hon höll på att ramla över [bebisen]. När hon rest sig upp tog [gärningsmannen] tag i hennes huvud med båda händerna och dunkade det i väggen"*. Misshandeln fortsätter och kvinnan kastas över sitt 2,5-åriga barn och landar på barnets huvud. *"Gärningsmannen lyfter bort modern från [barnet] och skriker att mamma är dum som slår pappa. [Barnet] springer efter uppmaning av mamma och hämtar en telefon och lämnar till modern. [Barnet] lägger sig sedan som ett skydd över sin mamma och säger åt föräldrarna att sluta slåss."* Gärningsmannen sparkar den liggande kvinnan hårt medan barnet befinner sig ovanpå sin mamma. En granne som senare anländer till platsen finner bebisen närmast apatisk medan 2,5-åringen springer gråtandes tillmötes. I domslutet konstateras sedan att misshandeln ägt rum inför ögonen på deras gemensamma barn men ingen grund för straffskärpning är angiven. Barns utsatthet genererar bilder av barn som är utelämnade till de vuxnas omdöme avseende offerrollen. En tydlig bild i forskningen kring dessa barn är att de är utsatta för våld, både direkt och indirekt (Almkvist & Broberg,2004; Eriksson,2007). Mot den bakgrunden framstår barnen som helt oskyddade, då de ofta kan utelämnas i rättsprocessen, vilket skulle kunna förklaras utifrån omsorgsdiskursen.

Barn i detta empiriska material kan förbjudas att ta hem lekkamrater eller vill inte själva, då det alltid är bråk. Några barn uppger att deras kamrater upplevde våld då de varit hos dem när sambon slagit mamma. *"Det är pinsamt när alla vet"*. En annan mamma berättar i polisförhör att *"alla barnens kamrater någon gång sett henne blivit slagen"*. Mamman kan även abrupt avsluta barnens lek och skicka hem deras kamrater innan hon blir misshandlad. En pojke berättar att hans mamma blivit slagen då han trillade ned för ett träd och bröt armen. Mamman bekräftar pojkens berättelse med att hon ofta *"får ut"* för barnens olycksfall oavsett om hon varit med eller inte när de gjort sig illa. Det finns även indikationer på att det kan förekomma sexuella övergrepp på barnen i två av familjerna. En flicka som hörs efter att ha blivit tagen på bröstet av moderns sambo och en 4-åring som genom sitt sätt att uttrycka sig, väcker oro hos omgivningen. I det första fallet är det flickan själv som tar upp bekymret i förhör med polisen. I det andra fallet är det flickans äldre systers pappa som hyser oro, då han får höra hur flickan uttrycker sig. Barnen framställs som oskyddade då de själva behöver adressera sitt vård,- och stödbehov.

I en annan familj förhörs barnens lärare då ena pojken uppger att han berättat för fröken att pappa slår mamma. I förhör känner dock inte fröken till att det förekommer våld och uppger att hon inte fått några indikationer på att det skulle vara så. Hon berättar att hon reagerat lite på att hon aldrig träffat barnens pappa trots att hon varit lärare åt barnen i 4 år. Hon har även sett att pojken varit okoncentrerad och otrygg. I samma familj har barnens kusiner upplevt våldet mot mamma, liksom barnens båda fastrar och farföräldrar. Barnens farbror hjälper pappan att *"bevaka"* mamman då han själv är förhindrad. Våldet är därmed ingen hemlighet i familjen utan känt av barnens hela nätverk.

I det här empiriska materialet finns det uppgifter som tyder på att familjerna haft kontakt med försörjningsstöd, integrationsenheten eller familjerätten. I några av fallen har anhöriga anmält oro för barnen till socialtjänsten eller den misstänkte gärningsmannen hävdar att modern är en olämplig förälder. I det här empiriska materialet förekommer det också exempel där barnens farföräldrar anmält till socialtjänsten att barnen missköts gällande renlighet och mat, trots att de i förhör sedan vittnar om förekomsten av våld i familjen. Det är deras son som är

våldsutövaren. I inget av fallen framkommer att modern själv tagit kontakt med socialtjänsten.

Osynliga barn

När det gäller de mindre barnen så finns de representerade i förundersökningarna. Små barn befinner sig allt som oftast i moderns famn när pappan utöver våldet. En kvinna kan i förhör berätta "*...hon tog därefter upp barnet i famnen [9 månader gammal] för att lämna sovrummet. [Gärningsmannen] sparkade henne då på benen så att hon föll ned i soffan och drog henne sedan i håret. När hon försökte ringa till sin mamma i [rummet] tog [gärningsmannen] upp en hammare som han lyfte mot henne och sa åt henne att lägga på luren". När sedan samma gärning ska återges i domen har barnet försvunnit helt i sammanhanget. Gärningsbeskrivningen i den fällande domen lyder "[Gärningsmannen] har i slutet av [månad och år], misshandlat [målsägande] genom att sparka henne på benet, dra henne i håret samt tilldela henne slag i ansiktet. Misshandeln orsakade smärta och hår avfall. [Gärningsmannen] har vid samma tillfälle hotat [målsägande] dels genom att höja en hammare mot henne, dels genom att fälla yttranden av innebörd att han skulle misshandla henne. Hoten har varit ägnade att hos [målsägande] framkalla allvarlig fruktan för sitt egen säkerhet till person ". Att det befunnit sig ett litet barn i kvinnans famn har tingsrätten inte tagit fasta på. Det innebär givetvis att gärningen inte renderade i någon skärpning av straffet trots att ett så litet barn befunnit sig i våldet. Domslutet låter också "*vid bedömningen av de skilda gärningar ger utredningen inte stöd för att det våld som utövats varit av någon allvarligare karaktär". Detta trots att små barn löper hög risk att skadas även fysiskt av våldet, då de inte kan flytta sig eller aktivt söker den trygghetszon som modern i normala fall utgör. Bilder av barn som osynliggörs i tingsrättens dom, har varit välrepresenterade, i det här empiriska materialet. Även när polisen tagit barnens kläder i beslag utifrån att modern hållit i barnet, blödandes, utelämnas barnet i domen. Uppgifter som kan ge en bild av barnets position före, under och efter våldet förekommer sällan i domen. Kanske kan det om möjligt vara en konsekvens av vilka risker för barnet, utifrån en omsorgsdiskurs, som är förknippade med barns delaktighet i rättsprocessen. Barn ska inte behöva bära ansvar för att en förälder eller moderns sambo straffas. Detta blir dock märkligt mot bakgrunden av de förhör som genomförs med barn, just utifrån deras rätt till delaktighet. Det blir också ett anmärkningsvärt resonemang i de**

fall där barnet är målsägande och ord står mot ord. Om omsorgsdiskursen bidrar till att förhindra att barn görs delaktiga i tingsrättens dom genom att deras berättelse utelämnas, borde det rimligtvis finnas en balans i förhörssituation gällande omsorg, i form av stöd och vägledning.

Konstruktioner och dess konsekvenser

Konstruktioner

Förundersökningarna skapar bilder av *barn som skyddar* och kan agera i situationer trots den oerhörda skräck som är förenad med att uppleva våld. Det framträder bilder av barn som vill göra "rätt" i en situation som är "fel". De tar hand om mamma och yngre syskon men kan även bjuda våldsutövaren på motstånd. Barns ställningstaganden genererar bilder av barn med kompetens som gör egna bedömningar utifrån omöjliga situationer. De tar ansvar genom att utveckla strategier för att stoppa och förhindra våld. De framställs som övervakare av interaktionen i familjen liksom familjemedlemmarnas mående. En möjlig konstruktion är därför barn som försöker bringa fred och ordning i en kaosartad situation. Omgivningen betraktar dem som kärleksfulla medan de i empirin mer framställs som ansvarsfulla.

Utifrån det här materialet framkommer att *barn används som verktyg* på olika sätt vilket även Faller (2003) beskrivit. Barnen skadas både fysiskt och psykiskt av detta. De får förlita sig på omsorgspersoner som signalerar fara, vilket innebär att barnen utelämnas till sig själva. Ibland är det barnen som får stå för stödet i familjen. Söker barnen själva stöd hos sin mamma riskerar de att bli sköldar i våldet men söker de istället stöd hos pappa kan de utsättas för fara i syfte att skrämma och kontrollera mamma. De kan även behöva liera sig med pappa och upprepa kränkande ord till mamma. Barn ställs på så vis inför val och uppgifter som på många sätt är omöjliga att lösa.

Utifrån studiens empiri, framställs *barn som ställföreträdande vuxna* och en god källa till information, då de sett och hört allt som skett. Dock försvåras deras berättelse då de har behov av struktur och vägledning för att kunna berätta på ett sammanhängande och trovärdigt sätt. Utifrån Shiers (2001) modell för delaktighet blir barnen endast informatörer. Barn överlag förefaller också ifrågasätta modern

som ett led i en uppbrottsprocess men de visar även omsorg och tar hand om sin mamma. Barnen kan även tycka synd om mannen, det finns emotionella band även till en man som utövat våld i familjen vilket barn behöver hjälp att hantera. Liksom Arnell och Ekblom (2010) förespråkar känner barnen, liksom i det här materialet, motstridiga känslor vilket kan behöva begripliggöras (ibid.).

Utifrån den här empirin framställs *barnen som offer för omsorgsbrister*. Det vardagliga livet ger intryck att präglas av det omvända samspelsmönstret där barnen tar hand om sin mamma och sina yngre syskon. Deras egna behov av omsorg och omvårdnad är underordnat våldet, liksom moderns stödbehov. Utsattheten som åskådliggörs i den här empirin omfattar emellanåt barnets hela värld. En pappa som slår, en mamma som blir slagen, en lärare som inte lyssnar, kompisar som känner till våldet, en kvinnojour som blundar för barnet och myndighetspersoner som osynliggör barnen genom att inte tala direkt till dem. En möjlig konstruktion av barnet, utifrån studiens empiri, är även barnet som skuldbärare. Om barnet ska betraktas som ett offer, utifrån mannens våldsproblematik, väcker det skuld hos både föräldrar och de övriga personer som har skyldighet att skydda barnen. Det innebär att deras delaktighet kan skapa vånda hos vuxna vilket barnet indirekt bär skulden för. Det skulle i sin tur innebära att barn skyddas från delaktighet då deras verklighet är obehaglig att ta del av, för alla inblandade. På så vis kan omsorgsdiskursen verka som skydd, även för de vuxna.

Konsekvenser

I det här empiriska materialet har *faran för barnen osynliggjorts* i både förundersökningar och domar. Det är en möjlig konsekvens av polisförhårens struktur som försvårar barns delaktighet och möjlighet att själva beskriva sin utsatthet. Barns delaktighet kan, som Eriksson (2007) och Röbbäck (2011) tidigare varit inne på, begränsas utifrån omsorgsdiskursen då barn ska skyddas från kontakt med polis och rättssystem för att undgå ytterligare påfrestningar. Utifrån ett sådant perspektiv blir konsekvensen att barnen *skyddas från delaktighet* med följden att bilden av deras utsatthet blir vag och därmed svårbehandlad. Även när barn hörs av polisen skyddas de av omsorgsdiskursen genom ett barnligt språkbruk och inadekvata beskrivningar av våldet. Det tydliga delade ansvaret i "bråken" mellan de vuxna vidmakthåller och befäster en förlegad konstruktion, i nutid bör män

kunna ta ansvar för mäns våld och vice versa (Arnell & Ekbohm, 2010; Eriksson, 2007). Barn i förhör framställs som osäkra vilket med sannolikhet ger återverkningar i domstolen där de inte betraktas som helt tillförlitliga. Det får också konsekvensen att barn inte tillskrivs de egenskaper som förknippas med att vara brottsoffer, vilket innebär att barns rättigheter till ex brottsskadeersättning inte alltid kan tillvaratas. Omsorgsdiskursen blir också svårförenlig utifrån det faktum att de barn som görs delaktiga tillskrivs en hög kompetens med förväntningar att klara ett förhör som i många fall saknar tydlighet genom struktur, sammanfattningar och vägledning. Spänningsvidden mellan de båda diskurserna är stor och det borde finnas ett intresse i att kunna förena dem, till en mer fungerande konstruktion av hur barns rättigheter ska kunna tillvaratas. Om barns utsatthet blir alltför tydligt definierad kan det väcka obehag hos omgivningen, vilket barnet indirekt bär skulden för. Barnets utsatthet kan då paradoxalt orsaka att det osynliggörs. En sådan tanke kan inte förstås utifrån en given diskurs men kanske utifrån de juridiska utgångspunkterna. Barn som upplever våld är utifrån sin position rättslösa vilket både Nordborg (2006) och Brodén (2010) problematiserat. Det finns ingen skyldighet att tydliggöra barnens upplevelser av våldet. En målsägarstatus skulle däremot ge barnen en ökad delaktighet och möjlighet att påverka rättsprocessen. Konsekvensen skulle bli att deras utsatthet tydliggörs och kan resultera i adekvata skydds-, - och stödåtgärder. Givetvis behöver också en ökad delaktighet vara förenlig med barnets behov av skydd men på en nivå där barnet kan få sina rättigheter tillvaratagna.

Barns närvaro kan ändra karaktären på våldet genom att våldet tillskrivs andra egenskaper av tingsrätten men utfallet på straffet förblir oförändrat. I några domar finns barnen omnämnda i bedömning då misshandeln skett inför ögonen på barnen men i de flesta fall lämnas barnen utanför rätten då de upplevt våld. Tingsrätten kan konstatera att en misshandel som riktar sig mot en samboende kvinna i hennes hem och inför hennes minderåriga barn, inte kan ses som ringa. Det kan även beskrivas som försvårande omständigheter eller som en ful misshandel, när våldet skett inför barnen. Straffskärpningen, utifrån 29 kap. 2 § p. 8. Brb, är dock inte angiven i någon dom. Huruvida straffet är strängare utan att det framhävs med det explicita lagstödet är oklart.

Utifrån ett socialkonstruktionistiskt perspektiv innebär det att de konstruktioner av barn som förekommer i dokumenten, har sitt ursprung i den sociala interaktionen där språket är gemensamt för polis och tingsrätt. En möjlig konsekvens, utifrån rättssystemets osynliggörande, är därför barn som i efterhand fredas mot våldet utifrån en omsorgsdiskurs. Utifrån det socialkonstruktionistiska perspektivet konstrueras sociala problem först när samhällets medborgare uppmärksammar situationer som de finner anstötliga (Wästerfors,2008). Då försöker de mobilisera andra att göra något åt det påstådda missförhållandet och det uppstår en interaktion kring fenomenet mellan olika berörda grupper i samhället (ibid.). Om professionella väljer att inte sätta sig in i dessa barns värld, som empirin utgår ifrån, blir konsekvensen att deras verklighet inte heller kan definieras som ett tydligt socialt problem. Det innebär att både rättighetsdiskursen och delaktighetsdiskursen för barn som upplevt våld inte ännu etablerats fullt ut i rättsprocessen. Barn blir utsatta för stora påfrestningar i hemmet men ändå inte i tillräcklig omfattning, för att kunna betraktas och bemötas som offer för brott.

När barnen i det här materialet upplever att hemmet är en farlig plats och att deras mamma inte längre kan skydda vare sig själva eller barnen, väljer de i stor utsträckning att ta kontakt med sin pappa. Om pappa nu inte är våldsutövaren vilket i denna empiri är lika vanligt som att det är en sambo. Flera pappor känner till situationen för barnen men förmår heller inte att skydda dem. Utifrån föräldrarnas oförmåga att förstå barnens situation framstår barnen som övergivna. *De är utelämnade med ett stort vuxenansvar.* Barn kan användas som samtalspartner av modern och har information som inte är att betrakta som åldersadekvat. Skuld känslor hos barnen kan bli ett givet inslag utifrån det omvända samspelsmönstret som Almkvist och Broberg (2004) observerat. Barnens oro för moderns liv och hälsa ses också som ett tecken på kärlek och omsorg då barnen inte vill lämna hemmet. Barn beskrivs i termer av kärleksfulla men framstår istället, i den här empirin, mer som ansvarsfulla. Barn som lever med våld kan vara utsatta för stora omsorgsbrister även utifrån de vuxna som stöttar kvinnan vilket även framkommer i detta empiriska material (ibid.). Utan tvekan finns det ett stort behov av stöd för barnen som alltför sällan synliggörs. Under förhören tycks barnen

betraktas och behandlas som kompetenta informanter då de får mycket lite stöd i samtalet. Erbjuds de vägledning, vilket i sammanhanget skulle betraktas som yttre påverkan, kan barnen berätta om saker som inte hänt. Barnen kan då bedömas som opålitliga och icke trovärdiga utifrån förhållningssättets samtals teknik.

Det finns utifrån uppgifterna i det här materialet en överhängande risk att även socialtjänsten brister i att tillgodose barnens behov av stöd och skydd. Det kan handla om barn som aldrig aktualiseras men även om socialsekreterare som lyssnar alltför mycket till föräldrarna, utan att tala med barnen. Anmälningar som kan vara vilseledande och fokusera på brister i den grundläggande fysiska omsorgen istället för på våldet. Socialtjänsten behöver komma till insikt om att föräldrar liksom mor-, - och farföräldrar inte alltid förmår att tänka på att barnen far illa utifrån våldet. Det talar för sig själv när mammorna, liksom Almkvist och Broberg (2004), uttrycker positiva tankar om sig själva som förälder, att det är ett område som de trots våldet kunnat behärska, när forskningen tyder på annat.

I det här empiriska materialet saknas det information om barn som skyddas ifrån våldet, de är alla delaktiga på ett eller annat sätt. Den yttersta konsekvensen kan innebära att de blir offer för våld i hemmet, osynliggörs under rättsprocessen, saknas i den rättsliga dokumentationen och kan därmed inte erhålla brottsskadeersättning. För barnet innebär det med största sannolikhet att det inte heller kommer i kontakt med de stödinsatser som samhället kan erbjuda.

Slutdiskussion

Den här studien har begränsats till att betrakta de konstruktioner av barn som finns i de rättsliga dokumenten. Det innebär att kunskapen är bunden till ett barnperspektiv utifrån de rådande diskurserna om delaktighet, omsorg och barns rättigheter. Språket i dokumenten ger upphov till ojämna styrkeförhållanden mellan omsorgsdiskursen och barns rätt till delaktighet. Det finns en röd tråd i materialet som innebär att barnen är underordnade, dels våldet i hemmet men även brottsutredningen. Utifrån forskningen inom området våld i nära relation bör barns upplevelser av våld i hemmet definieras som ett socialt problem. Det kan inte färgas av begreppet "kvinnofrid" och kvinnornas behov av stöd och hjälp. Liksom kvinnofrid är ett självklart begrepp behöver även "barnfrid" ha samma status, om än

inte överordnat. Genom att belysa "barnfrid" som ett eget problemområde behöver de inblandade aktörerna även ansvara för att hitta angreppsätt som gynnar barnen och minskar deras utsatthet. En början kan vara att lyssna till barnen, att använda straffskärpningen och fortsätta att belysa begränsningar utifrån barnens rättigheter att vara delaktiga i en rättsprocess. Barns rättigheter ska kunna tillgodoses, både vad gäller delaktighet och omsorg, i den juridiska processen som nu handlar om de vuxna målsägande. I ett första skede, genom att rättsprocessen möjliggör för barnen att söka brottsskadeersättning.

När en kvinna blivit misshandlad i hemmet är det polis på plats som dokumenterar barnets röst genom några korta frågor, avsedda att ge åklagaren processmaterial. Detta överensstämmer med vårdnadshavarens rätt att avgöra vad som är bäst för barnet. Dock kvarstår frågan om vem som ansvarar för barnperspektivet när föräldern kämpar med att hålla ihop sig själv. Kvinnor som lever i skräck för sina män förmår inte att se eller förmedla barnets utsatthet. Utifrån ett sådant resonemang kan polis och åklagare inte förvänta sig att en rädd mamma ska kunna ge riktiga uppgifter kring barnens upplevelser av våld. Den här studien ger heller inte stöd för att kvinnor i inledningsskedet lämnar en man som misshandlar dem, även om barnen far illa. Tvärtemot blir barnen verktyg under förhållanden som är omänskliga för barnen.

Barn i allmänhet använder ofta sin förmåga att hantera vardagssituationer som en värdemätare på om de lyckas eller misslyckas. I barnens värld handlar det om att göra rätt eller fel, att vara duktig eller att vara dålig. Det är egenskaper som barn förknippar med den egna självkänslan och bilden av sig själv som barn. Att ha goda familjerelationer är en grundtrygghet för barn när de ska skapa relationer till andra, utanför familjen. Det handlar om att man som barn förmår att hantera de aktiviteter och händelser som ingår i det vardagliga livet. Kanske kan det vara en av flera anledningar till att barn i det här materialet agerar utifrån de situationer som de ställs inför hemma. Barn visar sig vara kompetenta aktörer som utvecklar flera strategier att hantera våldet. Barnens strategier är också ett medel att påverka och få gärningsmannen att förstå att det är fel det som han gör. Det inger barnet en falsk trygghet i att det går att kontrollera och styra över våldet. Barnet agerar därför, i situationer som är omöjliga, och söker aktivt upp våldet. Barnen använder

anpassningsstrategier i stor utsträckning och anstränger sig för att kunna erbjuda lösningar på omöjliga situationer i hemmet.

Att barn visar på handlingskraft i situationer där vuxna inte vet hur de ska agera utesluter givetvis inte att dessa barn är offer för omständigheter som de inte kan styra över. Dock framstår de inte som offer i förundersökningar och försvinner ideligen i tingsrättens dom, utifrån omsorgsdiskursen. Det är dock viktigt att lyfta fram att barn som upplevt våld är offer för brott men de tillåts inte riktigt bli offer, utifrån det empiriska materialet i den här studien.

De mindre barnen befinner sig i våldets centrum då de söker den trygghet som en förälder under normala omständigheter ska utgöra. Det innebär att de i hög grad riskerar att skadas även fysiskt, indirekt, vilket torde ha varit fallet i flera av de förundersökningar som utgör materialet. Kvinnor faller på sina barn och barn knuffas oavsiktligt. De får saker kastade på sig både oavsiktligt och avsiktligt. Barn i skolåldern agerar aktivt för att kunna styra och kontrollera våldet. Tonåringar riskeras att, liksom små barn, osynliggöras då de troligen har ett större socialt liv utanför hemmet än mindre barn. Det kan tänkas att de upplever hopplöshet inför hemsituationen och därför undviker att vara hemma i så stor utsträckning som möjligt. I sämsta fall växer de upp med ett inlärt mönster att förneka sina egna behov och acceptera omöjliga situationer vilket givetvis ökar risken för att de själva ska leva under samma premisser som vuxna.

Polisens förhörsteknik utifrån tingsrättens krav, försvårar barns berättelse men är den etablerade metoden för rättssystemets tillförlitlighet. Det saknas tydliga ramar för barnet under förhöret och information lämnas oberörd då barnet själv inte lyfter den. Förhören ger ett barns perspektiv på våldet och barnperspektivet underordnas brottsutredningen. Polisens språkbruk "*bråk*" eller "*misshandel*" styr även kvinnans och barnets språkbråk. Att benämna våld som våld skulle troligen underlätta liksom "*skada*" och "*göra illa*" istället för "*varit på*". Att använda sig av termen "*bråk*" innebär dessutom ett mansperspektiv på händelsen då det finns en ömsesidighet och ett delat ansvar. "*Det är ju alltid två som bråkar*". Händelsen blir mindre allvarlig vilket ger lite vägledning för barnet om vad det är som barnet varit med om. Det behöver finnas tydliga språkliga gränser för aggressivitet och för vad som är tillåtet. Att bilda begrepp åt barn för att tydliggöra vad som skett borde vara

de vuxnas utgångspunkt men även ansvar. Det borde åligga de professionella att hjälpa barnet att bli lika kompetent i förhöret som barnet har varit i hemmet, då våldet ägde rum. Barn ska, enligt åklagarens direktiv, inte behöva vittna mot sin pappa, och hörs då inte av polisen. Polisen behöver uppmärksamma vilken relation barnet har till den misstänkte. Familjer kan se olika ut och inte sällan är det mammans sambo som utöver våld och inte en förälder. Det finns även exempel på barn som tvingas uppleva hur deras pappa slår sambon vilket rimligtvis är en målgrupp som är än mer osynliggjord, då det inte är mamma som är offret.

Barn som upplever våld är utsatta för enorma omsorgsbrister och även socialtjänsten behöver finna vägar för att kunna arbeta med på ett funktionellt sätt. Flera av kvinnorna i förundersökningarna har valt att fortsätta relationen med mannen som slår. Det våld som sker inom familjen behöver därför likställas med det övriga våldet som sker i samhället. Polisen och socialtjänsten behöver etablera rutiner för samarbete så att kommunikation främjas i syfte att kunna hjälpa och stötta barnen på bästa sätt. Eventuella strukturer som förhindrar ett adekvat språkbruk med korrekta beskrivningar av våldet behöver synliggöras och i viss mån ändras. Barnens verklighet, utifrån ett socialkonstruktionistiskt perspektiv, skapas i interaktion och kommunikation myndigheter emellan. Om barnets upplevelse ska kunna giltiggöras och bearbetas behöver de vuxna vara överens om vad det är som barnet upplevt. Praktikerna äger makten att inkludera eller utesluta viss information. Det manliga våldet kan inte förstås som ett uttryck för vardagliga gräl och bråk i hemmen istället behöver barns omöjliga situation i en familj där det förekommer våld uppmärksammas. Inte heller kvinnans behov av omsorg kan överskugga barnens behov. Så snart begreppen mansvåld och kvinnofrid förekommer ska även barnfrid vara lika självklart representerat, om än överordnat.

Källförteckning

Almkvist, Kjerstin & Broberg, Anders (2004). *Barn som bevittnat våld mot mamma*. Göteborg: Göteborgs stad, Lundby.

Arnell, Ami & Ekblom, Inger (2010). *"och han sparkade mamma" - möte med barn som bevittnar våld i sina familjer*. Stockholm: Rädda Barnen.

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2005). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Billquist Leila & Johnsson Lisbeth (2007). *Sociala akter som empiri. Om möjligheter och svårigheter med att använda socialarbetares dokumentation i forskningssyfte*. Socialvetenskaplig tidskrift nr 1 2007.

Blom, Björn & Morén, Stefan (2007) *Insatser och resultat i socialt arbete*. Författarna och Studentlitteratur

Brodén, Anne Marie (2010) *Barn som målsägande*. Motion till riksdagen 2010/11:Ju399

Brottsoffermyndigheten (2011). *Brottsoffermyndighetens årsredovisning 2011*. www.brottsoffermyndigheten.se

Börjesson, Mats & Palmblad, Eva (2007). *Diskursanalys i praktiken*. Malmö: Liber.

Christensen, Else (1984). *Vold ties ikke ihjel: en bog om vold mot kvinder i parforhold*. Köpenhamn: Nyt nordisk Forlag.

Christianson, Sven-Åke (2002). *Traumatiska minnen*. Stockholm: Natur och Kultur.

Donaldson, Stewart & Christie, Christina & Marks, Mel (eds) (2008). *What Counts as Credible Evidence in Applied Research and Evaluation Practice?* NY: Sage.

Eliasson, Rosmari (1995). *Forskningsetik och perspektivval*. Lund: Studentlitteratur.

Enell Sofia (2009) *Barnet i utredningen - en uppföljningsstudie om barns ställning i barnavårds-utredningar genomförda i BBIC*. FoU-rapport 2009:6

Eriksson, Maria (red.) (2007). *Barn som upplever våld*. Stockholm: Gothia Förlag.

Faller Coulborn, Kathleen (2003). *Research and Practice in Child Interviewing : Implications for Children Exposed to Domestic Violence*. Journal of Interpersonal Violence (2003) 18: 377

Fantuzzo John W & Rachel A. Fusco & Wanda K. Mohr & Marlo A. Perry (2007). *Domestic Violence and Children's Presence: A Population-based Study of Law Enforcement Surveillance of Domestic Violence*. Journal of Family Violence (2007) 22:331–340.

Gilje, Nils & Grimen, Harald (1996). *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. Göteborg: Daidalos.

Goddard, Chris & Bedi, Gillinder (2009). *Intimate Partner Violence and Child Abuse: A Child-Centred perspective*. Child Abuse Review Vol. 19: 5–20 (2010) Published online 14 October 2009 in Wiley InterScience.

Holmberg, Carin & Enander, Viveka (2011). *Varför går hon?: om misshandlade kvinnors uppbrottsprocesser*. Stockholm: Studentlitteratur.

Justitiedepartementet (2011). *Uppdrag till Brottsoffermyndigheten att genomföra utbildningsinsatser för att i högre grad synliggöra barn som har bevittnat våld och andra övergrepp i nära relationer*. Regeringsbeslut 1:3. Ju2011/9162/KRIM

Jönson, Håkan (2010). *Sociala problem som perspektiv. En ansats för forskning och socialt arbete*. Malmö: Liber.

Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Logan TK, Lisa Shannon and Robert Walker (2006). *Police Attitudes Toward Domestic Violence Offenders*. Journal of Interpersonal Violence 2006 21: 1365.

May, Tim (2005). *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.

Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans & Eliasson-Lappalainen, Rosmari & Jacobsson, Katarina (red) (2008). *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och Kultur.

Miller, Pam, Richardsson Foster, Helen, Nick, Stanley & Thomson Gill (2011). *Children of Domestic Violence: Developing an Intergrated Response from Police and Child Protection Services*. Journal of Interpersonal Violence 2011 26:2372.

Nordborg, Gudrun (2006). *I närheten av våldet*. Brottsoffermyndighetens nyhetsbrev. Nr 3/ 2006. Umeå: Brottsoffermyndigheten

Perez-Trujillo, Monica & Ross, Stuart (2008) *Police Response to Domestic Violence-Making Decisions About Risk and Risk Management*. Journal of Interpersonal Violence 2008 23: 454.

Regeringens skrivelse (2001). *Ett barnrättsperspektiv i internationellt utvecklingssamarbete*. 02:186

Röbäck, Karin (2011) *Bedömningar om barn i umgängestvister – förändrar argumentation om tid, omsorg och delaktighet?* Socialvetenskaplig tidskrift nr. 1 2011.

Shier, Harry (2001). *Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations. A New Model for Enhancing Children's Participation in Decision-making, in line with Article 12.1 of the United Nations Convention on the Rights of the Child*. Children & Society Vol 15 pp 107 – 117.

Sjöberg, Katarina & Wästerfors David (red.) (2008) *Uppdrag: Forskning. Konsten att genomföra kvalitativa studier*. Malmö: Liber.

Socialstyrelsen (2005). *När mamma blir slagen: att hjälpa barn som levt med våld i familjen*. Stockholm: Socialstyrelsen.

SOU 2012:26 (2012) *En ny brottsskadelag*. Statens offentliga utredningar. Stockholm: Elanders Sverige AB

Thomassen, Magdalene (2007). *Vetenskap, kunskap och praxis. Introduktion i vetenskapsfilosofin*. Lund: Gleerups.

Urek, Mojca (2005). *The Construction of an Unsuitable Mother*. Qualitative Social Work 2005 4: 451 London: Sage Publications

Winther-Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2010) *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Åklagarens handbok (2012). *Handläggning vid ärenden gällande övergrepp mot barn*. Göteborg: Utvecklingscentrum